

Ruralni turizam na području Zagrebačke županije

Antolković, Matija

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Science / Sveučilište u Zagrebu, Prirodoslovno-matematički fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:217:861466>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-26**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Faculty of Science - University of Zagreb](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRIRODOSLOVNO-MATEMATIČKI FAKULTET
GEOGRAFSKI ODSJEK

Matija Antolković

RURALNI TURIZAM NA PODRUČJU
ZAGREBAČKE ŽUPANIJE

Diplomski rad

Mentor: prof. dr. sc. Zoran Curić

Zagreb, 2024.

Matija Antolković

**RURALNI TURIZAM NA PODRUČJU
ZAGREBAČKE ŽUPANIJE**

Diplomski rad

predan na ocjenu Sveučilištu u Zagrebu Prirodoslovno-matematičkom fakultetu,

Geografskom odsjeku,

radi stjecanja akademskog zvanja

sveučilišnog magistra edukacije geografije i povijesti

Zagreb, 2024.

Ovaj je diplomski rad izrađen u sklopu sveučilišnog integriranog prijediplomskog i diplomskog studija *Geografija i povijest; smjer: nastavnički* na Sveučilištu u Zagrebu Prirodoslovno-matematičkom fakultetu, Geografskom odsjeku, pod vodstvom prof. dr. sc. Zorana Curića.

Sveučilište u Zagrebu

Diplomski rad

Prirodoslovno-matematički fakultet

Geografski odsjek

Ruralni turizam na području Zagrebačke županije

Matija Antolković

Izvadak: Ovaj rad analizira trenutno stanje razvoja ruralnog turizma u Zagrebačkoj županiji. Na početku rada definirani su pojmovi ruralni turizam i ruralno područje te je objašnjena uloga ruralnog turizma u održivom razvoju ruralnih područja. Najveći dio rada odnosi se na pregled turističkih resursa Zagrebačke županije. Rad također obuhvaća intervju predstavnika nekoliko seljačkih turističkih gospodarstava iz Zagrebačke županije, usporedbu turizma Zagrebačke županije s ostalim kontinentalnim županijama Hrvatske te SWOT analizu turizma u Zagrebačkoj županiji. U zaključku je ponuđena perspektiva za budući razvoj ruralnog turizma u Zagrebačkoj županiji.

57 stranica, 7 grafičkih priloga, 3 tablice, 41 bibliografska referenca; izvornik na hrvatskom jeziku

Ključne riječi: ruralni turizam, ruralno područje, Zagrebačka županija

Voditelj: prof. dr. sc. Zoran Curić

Povjerenstvo: prof. dr. sc. Zoran Curić
prof. dr. sc. Vuk Tvrтко Opačić
izv. prof. dr. sc. Ružica Vuk

Tema prihvaćena: 9. 2. 2023.

Rad prihvaćen: 5. 9. 2024.

Rad je pohranjen u Središnjoj geografskoj knjižnici Sveučilišta u Zagrebu Prirodoslovno-matematičkog fakulteta, Trg Marka Marulića 19, Zagreb, Hrvatska.

University of Zagreb
Thesis

Master

Faculty of Science

Department of Geography

Rural tourism in the Zagreb County area

Matija Antolković

Abstract: This paper analyses the current state of development of rural tourism in the Zagreb County. The first part of this paper defines the key terms, which are rural tourism and rural areas, and also explains the role of rural tourism in the sustainable development of rural areas. The biggest part of this paper is comprised of an overview of tourism resources in the Zagreb County. The paper also includes an interview with representatives of several rural homesteads from the Zagreb County, a comparison of tourism in the Zagreb County with other continental counties in Croatia, as well as a SWOT analysis of tourism in the Zagreb County. The conclusion offers a perspective on future development of rural tourism in the Zagreb County.

57 pages, 7 figures, 3 tables, 41 references; original in Croatian

Keywords: rural tourism, rural area, Zagreb County

Supervisor: Zoran Curić, PhD, Full Professor

Reviewers: Zoran Curić, PhD, Full Professor
Vuk Tvrтко Opačić, PhD, Full Professor
Ružica Vuk, PhD, Associate Professor

Thesis title accepted: 09/02/2023

Thesis accepted: 05/09/2024

Thesis deposited in Central Geographic Library, University of Zagreb Faculty of Science, Trg Marka Marulića 19, Zagreb, Croatia.

SADRŽAJ:

1. UVOD.....	1
1.1. Cilj i metodologija rada.....	1
2. TEORIJSKI OKVIR.....	2
2.1. Ruralna područja.....	3
2.2. Ruralni turizam.....	3
2.3. Uloga institucija u održivom razvoju ruralnog turizma.....	4
3. RURALNI TURIZAM U ZAGREBAČKOJ ŽUPANIJI.....	5
3.1. Demografska i gospodarska obilježja Zagrebačke županije.....	7
3.2. Prirodne turističke atrakcije.....	8
3.2.1. Park prirode Žumberak – Samoborsko gorje.....	9
3.2.2. Posebni rezervati u Zagrebačkoj županiji.....	9
3.2.3. Spomenici prirode u Zagrebačkoj županiji.....	12
3.2.4. Značajni krajobrazi u Zagrebačkoj županiji.....	13
3.2.5. Park šume u Zagrebačkoj županiji.....	15
3.2.6. Spomenici parkovne arhitekture u Zagrebačkoj županiji.....	15
3.2.7. Park prirode Medvednica.....	16
3.3. Sportske i rekreacijske aktivnosti u Zagrebačkoj županiji.....	17
3.4. Manifestacije u Zagrebačkoj županiji.....	21
3.4.1. Manifestacije u Svetoj Nedelji.....	21
3.4.2. Manifestacije u Svetom Ivanu Zelini.....	22
3.4.3. Manifestacije u Dugom Selu.....	23
3.4.4. Manifestacije u Jastrebarskom.....	23
3.4.5. Manifestacije u Samoboru.....	24
3.4.6. Manifestacije u Zaprešiću.....	25
3.4.7. Manifestacije u Velikoj Gorici.....	25
3.4.8. Manifestacije u Ivanić-Gradu.....	26
3.4.9. Manifestacije u Vrbovcu.....	26
3.5. Kulturno-povijesna baština Zagrebačke županije.....	28
3.5.1. Andautonija – arheološko nalazište kod Ščitarjeva.....	28

3.5.2. Dvorci i utvrde u Zagrebačkoj županiji.....	28
3.5.3. Sakralne građevine u Zagrebačkoj županiji.....	32
3.5.4. Muzeji i ostala materijalna kulturno-povijesna baština Zagrebačke županije.....	34
3.5.5. Nematerijalna kulturna baština Zagrebačke županije.....	35
3.6. Gastronomska i eno-gastronomska ponuda Zagrebačke županije.....	37
3.7. Smještajni kapaciteti u Zagrebačkoj županiji.....	38
3.8. Seljačka turistička gospodarstva u Zagrebačkoj županiji.....	38
4. INTERVJU S PREDSTAVNICIMA SELJAČKIH TURISTIČKIH GOSPODARSTAVA...	43
5.USPOREDBA TURIZMA ZAGREBAČKE ŽUPANIJE S OSTALIM KONTINENTALNIM ŽUPANIJAMA.....	44
6. SWOT ANALIZA RURALNOG TURIZMA U ZAGREBAČKOJ ŽUPANIJI– PREDNOSTI, NEDOSTATCI, MOGUĆNOSTI, PRIJETNJE.....	47
6.1. Prednosti.....	47
6.2. Nedostatci.....	48
6.3. Mogućnosti.....	49
6.4. Prijetnje.....	50
7. ZAKLJUČAK.....	52
LITERATURA.....	53
IZVORI.....	54
PRILOZI.....	IX

1. UVOD

Ruralna područja su još u antičkoj Grčkoj bila popularna kao prostor za odmor i rekreaciju, ali i neke sportske manifestacije održavale su se u ruralnim područjima. Stari Rimljani voljeli su se odmarati u termama, a bogatiji Rimljani nerijetko su posjedovali vile u ruralnim područjima koje su, osim što su imale ekonomsku ulogu, služile i kao mjesto za odmor i bijeg iz velikih gradova, naročito samog Rima (Ružić, 2012). Premda su ruralna područja i ranije imala ulogu izletišta i mjesta za rekreaciju, ruralni turizam u današnjem smislu počinje se razvijati u SAD-u i nekim europskim državama u šezdesetim godinama prošlog stoljeća (Rajko, 2013). Ovaj diplomski rad istražuje razvoj ruralnog turizma na području Zagrebačke županije.

1.1. Cilj i metodologija rada

Osnovni je cilj rada prikazati postojeće stanje razvoja ruralnog turizma u Zagrebačkoj županiji u odnosu na ostale kontinentalne županije u Hrvatskoj te prepoznati mogućnosti za budući razvoj. Pritom su postavljene dvije hipoteze u ovom radu.

H1: Ruralni turizam u Zagrebačkoj županiji relativno je slabo razvijen.

H2: Postoji stanovit potencijal za razvoj ruralnog turizma u županiji.

Provjera prve hipoteze temelji se poglavito na analizi relevantnih statističkih podataka, koja je provedena u petom poglavlju ovog rada. Za provjeru druge hipoteze relevantan je ostatak ovog rada, pri čemu je naročito važna SWOT analiza, koja je provedena u šestom poglavlju, a koja i jest svojevrsna sinteza svega iznesenog u prvih pet poglavlja.

Nakon uvoda, u drugom poglavlju definiran je ruralni turizam, objašnjeni su najvažniji pojmovi povezani s ruralnim turizmom i uloga državnih i lokalnih institucija u razvoju ruralnog turizma, te je ruralni turizam stavljen u kontekst održivog razvoja ruralnih područja. Osnovna metoda korištena u ovom poglavlju jest metoda kompilacije.

Treće poglavlje ukratko opisuje geografski i prometni položaj Zagrebačke županije te relevantne demografske pokazatelje. Nakon toga ovo poglavlje sadržava pregled postojeće turističke ponude i turističkih atrakcija te je zbog toga i najveće poglavlje ovog rada. Pritom su korištene statistička metoda, metoda analize i deskripcije, a u jednom primjeru korištena je i metoda terenskog istraživanja.

Četvrto poglavlje odnosi se na intervju proveden s odabranim predstavnicima seljačkih turističkih gospodarstava. Proveden je intervju s predstavnicima četiriju gospodarstava u okviru ovog istraživanja s ciljem dobivanja perspektive onih koji se zapravo bave ruralnim turizmom u Zagrebačkoj županiji. Intervju je bio relativno kratak, trajao je oko 10 minuta i sastojao se od pet pitanja. Gospodarstva s kojima je proveden intervju su OPG Kezele, Režekov podrum, OPG Cibani te Repro eko farm. Kontaktirana gospodarstva nasumično su odabrana, pri čemu je važno napomenuti da još nekoliko gospodarstava ili nije uspješno kontaktirano ili su uspješno kontaktirana, ali su u međuvremenu prestala postojati.

Peto poglavlje sadržava usporedbu turističkih dolazaka i noćenja ostvarenih u 2023. godini u Zagrebačkoj županiji te ostalim kontinentalnim županijama, kako bi se moglo Zagrebačku županiju smjestiti u kontekst cijele države. Pritom je osnovni zadatak bio analiza i interpretacija statističkih podataka, dakle korištena je statistička metoda.

Šesto poglavlje sadržava SWOT analizu te je ključno u ovome radu jer ga čini autorova procjena prednosti i nedostataka postojećeg razvoja te mogućnosti i prijetnji za budući razvoj turizma u Zagrebačkoj županiji. U ovom poglavlju sintetiziran je sadržaj prethodnih poglavlja kako bi se došlo do općih zaključaka, odnosno korištene su metode sinteze i indukcije.

Sedmo je poglavlje zaključak, koji sadržava odgovor na hipoteze i daje autorovu perspektivu za budući razvoj ruralnog turizma u Zagrebačkoj županiji, a nakon toga slijedi popis literature, izvora i priloga na kraju rada.

2. TEORIJSKI OKVIR

Premda je Hrvatska država u kojoj turizam ima izrazito važnu ulogu u gospodarstvu te se nerijetko smatra i jednim od glavnih pokretača hrvatskog gospodarstva, donedavno je to bio gotovo isključivo maritimni, odnosno masovni kupališni turizam (Lukić, 2002). S obzirom da je ruralni turizam novija pojava u Hrvatskoj, ali i općenito, stručnjaci se još uvijek nisu u potpunosti usuglasili oko temeljnih pojmova i definicija. Prije razmatranja stanja razvoja ruralnog turizma na području Zagrebačke županije potrebno je definirati temeljne pojmove u ruralnom turizmu pa se upravo zbog toga ovo poglavlje nalazi na početku rada.

2.1. Ruralna područja

Jedan aspekt ruralnog turizma oko kojeg postoji konsenzus jest to da se on odvija u ruralnim područjima, stoga je potrebno definirati obilježja ruralnih područja. Međutim, činjenica je da postoje velike razlike između ruralnih područja u svijetu, ali i unutar Hrvatske, stoga se i ruralna područja različito definiraju (Bartoluci i dr., 2016). Postoji više kriterija koje neki prostor mora zadovoljavati kako bi se on smatrao ruralnim. Neki od tih kriterija su postojanje pretežito manjih naselja s nižim stupnjem centraliteta i manjim brojem stanovnika, dominiranje poljoprivrede i šumarstva kao glavnih načina iskorištavanja zemljišta i temelja gospodarskog razvoja, te životni stil i kohezivni seoski identitet temeljen na tradicionalnim običajima (Hajdinjak, 2017). Još jedan važan kriterij za određivanje ruralnih područja je i gustoća naseljenosti, pa je tako Demonja (2014) utvrdio da je prema kriteriju OECD-a, koji navodi kako su ruralna područja ona područja gdje je gustoća naseljenosti manja od 150 stanovnika po četvornom kilometru, više od 90 % teritorija Hrvatske ruralno područje.

2.2. Ruralni turizam

Bartoluci i dr. (2016) i Petračić (2018) navode definiciju Janet H. Momsen, koja ruralni turizam opisuje kao dio ukupne turističke ponude u kojem je glavni „pull“ faktor selo, a posjećuju ga stanovnici gradova prvenstveno zbog potrebe rekreacije i provođenja vremena na otvorenom, ali potreba čovjeka za povezanošću s prirodom se ne smatra toliko važnom. Samim time, spomenuti autori kritiziraju ovu definiciju jer smatraju da zapostavlja ekoturizam, koji se često odvija upravo u ruralnim prostorima. Većina autora ipak smatra da je ruralni turizam puno širi pojam. Lukić (2002) navodi Kušenovu klasifikaciju ruralnog turizma u Hrvatskoj koja izdvaja sljedećih 19 oblika turizma mogućih u ruralnom prostoru: turizam na seljačkom gospodarstvu, rezidencijalni turizam, zavičajni turizam, športsko rekreacijski turizam, avanturistički turizam, zdravstveni turizam, edukacijski turizam, tranzitni turizam, kamping turizam, nautički kontinentalni turizam, kulturni turizam, vjerski turizam, lovni turizam, ribolovni turizam, vinski turizam, gastronomski turizam, prirodi bliski turizam, eko-turizam, te mješovite i ostale vrste turizma.

Svjetska turistička organizacija izdvaja četiri elementa koji su ključna obilježja ruralnog turizma. To su prirodni ruralni resursi u koje se ubrajaju reljef, vode i ostala prirodna obilježja; zatim ruralni način života, koji obuhvaća tradicionalne običaje, glazbu, manifestacije, obrte i ostalo; sljedeće je ruralno nasljeđe, koje obuhvaća tradicionalnu arhitekturu, povijest

ruralnog područja i slično; te ruralne aktivnosti poput lova i ribolova te raznih sportskih i ostalih aktivnosti na otvorenome (Petračić, 2018).

Ukratko, može se reći da ruralni turizam kako ga danas shvaćamo obuhvaća sve vrste aktivnosti, odnosno sve oblike turizma u ruralnom području. Uz to, važno je istaknuti da neki autori dodatno naglašavaju da je turizam na seljačkom gospodarstvu osnovni oblik ruralnog turizma, a taj je naziv sinonim terminima poput agroturizam ili „farm tourism“. Ovaj oblik turizma odnosi se na obiteljska poljoprivredna gospodarstva na kojima je turistička djelatnost samo dodatna djelatnost i dodatni izvor zarade, dok je osnovni izvor zarade takvih gospodarstava i dalje poljoprivredna djelatnost (Lukić, 2002). Važni aspekti ponude turizma na seljačkom gospodarstvu jesu mogućnost aktivnog sudjelovanja turista u radu i aktivnostima na poljoprivrednom gospodarstvu poput jahanja, procesa proizvodnje vina, berbe i ostalih poslova u polju i sl., zatim gastronomska ponuda koja velikim dijelom obuhvaća poljoprivredne proizvode vlastite proizvodnje, mogućnost prodaje vlastitih proizvoda turistima, te smještaj turista na samom poljoprivrednom gospodarstvu ili u manjim hotelima (Franić i Cunj, 2007).

2.3. Uloga institucija u održivom razvoju ruralnog turizma

Koncept održivog razvoja u posljednjih nekoliko desetljeća postao je izuzetno važan, naročito nakon UN-ove konferencije o razvoju i okolišu 1992. godine. Vjerojatno najpoznatija definicija održivog razvoja navodi kako je to onaj razvoj koji koristi prirodne resurse i prirodni okoliš na način da im se dugoročno ne smanjuje kvaliteta (Vrančić, 2010). Ruralni turizam u skladu je s održivim razvojem jer je jedna od osnovnih atrakcija u ruralnom turizmu očuvani prirodni krajolik, stoga je u interesu svih dionika da se taj prirodni krajolik ne narušava, već da ga se očuva onakvim kakav jest. Uz to, razvoj ruralnog turizma može značajno doprinijeti diverzifikaciji ruralne ekonomije i samim time održivi razvoj ruralnih područja ne odnosi se samo na zaštitu okoliša, već i na očuvanje lokalne kulture i općenito održivi i diverzificiran razvoj ruralne ekonomije. Obiteljska poljoprivredna gospodarstva, premda su ključna u razvoju turizma na seljačkim gospodarstvima kao osnovnog oblika ruralnog turizma, uglavnom su mala i nemaju ekonomsku snagu niti stručnost kako bi mogla samostalno razvijati ruralni turizam na održiv način, stoga je vrlo važna uloga institucija u strateškom upravljanju razvojem ruralnog turizma (Krajnović i dr., 2011). U literaturi se naglašava potreba stvaranja integrirane turističke ponude različitih selektivnih oblika turizma i turističkih atrakcija prisutnih u nekom ruralnom prostoru te takvu integriranu turističku ponudu autori smatraju najboljim, a neki i jedinim

načinom da se osigura dugoročni održivi razvoj ruralnog turizma (Lukić, 2002; Bartoluci i dr., 2015; Bartoluci i dr., 2016). Glavnu ulogu pri osmišljavanju takve integrirane turističke ponude i marketingu iste trebale bi imati institucije. Osobito treba istaknuti ulogu jedinica lokalne samouprave te lokalnih i županijskih turističkih zajednica, koje bi trebale prepoznati potencijal za razvoj ruralnog turizma i prisutnost povoljnih preduvjeta za razvoj pojedinih selektivnih oblika turizma te na temelju takvih spoznaja stvarati razvojne strategije (Rajko, 2013).

3. RURALNI TURIZAM U ZAGREBAČKOJ ŽUPANIJI

Zagrebačka županija ima povoljan turističkogeografski položaj u blizini važnih emitivnih turističkih područja, osobito srednjoeuropskih država. Smještena je u središnjem dijelu Hrvatske te okružuje Zagreb, hrvatski glavni grad, sa zapadne, južne i istočne strane, zbog čega se ponekad za nju koristi i naziv „zagrebački prsten“ (Grgić i dr., 2011). Osim emitivnih turističkih područja, važno je naglasiti i povoljan prometnogeografski položaj županije, koji turistima olakšava dolazak u županiju. Ovdje prolaze važni međunarodni prometni pravci kao što su Baltičko-jadranski koridor, Mediteranski koridor te ogranci paneuropskog koridora X te neke važne cestovne, željezničke, telekomunikacijske i infrastrukturne veze državnog i regionalnog značaja, a važno je spomenuti i da se kod Velike Gorice nalazi Zračna luka Zagreb, najveća i najprometnija u Hrvatskoj (Babojelić, 2019).

3.1. Demografska i gospodarska obilježja Zagrebačke županije

Prema popisu stanovništva iz 2021. godine, u Zagrebačkoj županiji živjelo je ukupno 299 985 stanovnika (DZS, 2023) u 99 677 kućanstava (DZS, 2022). Postoje manje nedosljednosti u podacima, osim spomenutog primjera različito navedene površine Zagrebačke županije, različito je naveden i broj stanovnika. Bez obzira na to, Zagrebačka županija u svakom je slučaju treća u državi prema broju stanovnika, nakon Grada Zagreba i Splitsko-dalmatinske županije, a već je spomenuto i da je 8. županija u državi prema površini. Županija ima iznadprosječnu gustoću naseljenosti u okviru države od oko 98 stanovnika po četvornom kilometru, što je približno jednako kao i Krapinsko-zagorska županija, a veću gustoću naseljenosti imaju samo Varaždinska i Međimurska županija te Grad Zagreb (DZS, 2023). Također je važno napomenuti da u devet gradova u županiji živi ukupno 99 321 stanovnik, dakle približno jedna trećina ukupnog, ako zbrojimo stanovnike samih gradskih naselja, a ne cijelih administrativnih gradova jer oni uključuju i brojna manja, seoska naselja. Zanimljivo je i da samo četiri od navedenih gradova imaju više od 10 000 stanovnika. Velika Gorica najveći je grad u županiji s 30 086 stanovnika, a najmanji je grad Sveta Nedelja sa svega 1369 stanovnika. Uz to, grad Sveta Nedelja nije čak niti najveće naselje Grada Svete Nedelje, jer je na administrativnom području šest naselja s većim brojem stanovnika od Svete Nedelje te sedam naselja s manjim brojem stanovnika (DZS, 2022). U svakom slučaju, važan podatak za ovaj rad jest da dvije trećine stanovnika Zagrebačke županije živi u negradskim naseljima.

Ekonomski aktivnoga stanovništva, također prema popisu iz 2021. godine, bilo je u Zagrebačkoj županiji ukupno 138 240, od čega je njih 133 061 bilo zaposleno, a njih 5179 nezaposleno. Od ukupnog broja zaposlenih stanovnika, njih 3445 bilo je zaposleno u primarnom sektoru, odnosno u poljoprivredi, šumarstvu i ribarstvu. Važno je istaknuti kako je zabilježeno 25 162 zaposlenih u djelatnostima trgovine i popravka motornih vozila te 22 658 zaposlenih u prerađivačkoj industriji. Te dvije skupine djelatnosti zapošljavaju najveći broj stanovnika županije, dok ostale skupine djelatnosti ne prelaze brojku od 10 000 zaposlenih, s izuzetkom građevinarstva koje zapošljava 10 784 stanovnika (DZS, 2024a). Iako je podatak o udjelu zaposlenih u primarnom sektoru gospodarstva, koji iznosi oko 2,5 % od ukupno zaposlenih, relevantan za temu ovog rada, on ipak ne prikazuje pravo stanje jer u Zagrebačkoj županiji postoji 11 840 poljoprivrednih gospodarstava, od čega su većina, njih 11 525, obiteljska poljoprivredna gospodarstva (OPG). Objašnjenje ovih podataka zasigurno je činjenica da ne moraju nužno svi stanovnici koji se bave poljoprivredom biti i zaposleni u istoj, već im to može biti dodatna djelatnost kojom se bave u slobodno vrijeme. Ova je pretpostavka

sasvim logična, osobito ako uzmemo u obzir da navedeni broj obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava ukupno koristi 65 400 hektara zemljišta u poljoprivrednoj proizvodnji (DZS, 2021). Izračunom prosječne površine poljoprivrednog zemljišta po OPG-u, koja iznosi 5,67 hektara, postaje jasno da je riječ pretežito o manjim gospodarstvima, što je i karakteristično za Hrvatsku. Samim time, jasno je i da su prihodi manjih gospodarstava relativno mali, stoga ovi podatci mogu obrazložiti činjenicu da u županiji postoji više poljoprivrednih gospodarstava nego zaposlenih u cijelom primarnom sektoru, koji uz poljoprivredu obuhvaća još šumarstvo i ribarstvo. Za potrebe ovog rada nisu nužne dublje statističke analize, već je važno napomenuti da je upravo na ovakvim manjim gospodarstvima, sukladno onome što je navedeno u teorijskom dijelu ovog rada, moguć razvoj turizma na seljačkom gospodarstvu kao dodatne djelatnosti i dodatnog izvora zarade. Kao što je već navedeno, na taj se način može potaknuti diverzifikacija gospodarstva, ali razvoj ruralnog turizma može omogućiti i jačanje manjih poljoprivrednih gospodarstava i otvoriti mogućnost zapošljavanja na tim gospodarstvima, koja trenutno očito ne postoji na većem dijelu obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava.

Također je važan podatak o ukupno korištenom poljoprivrednom zemljištu u županiji, a to je 77 020 hektara. Već je spomenuta brojka koja se odnosi isključivo na obiteljska poljoprivredna gospodarstva, a ova veća brojka obuhvaća i poslovne subjekte. U svakom slučaju, riječ je o površini od oko 770 četvornih kilometara, odnosno otprilike jedna četvrtina ukupne površine Zagrebačke županije otpada na obrađeno poljoprivredno zemljište (DZS, 2021). Premda ranije navedene brojke o zaposlenima po područjima djelatnosti pokazuju da je samo manji broj stanovnika županije zaposlen u poljoprivredi, ipak je očito iz svega navedenog da poljoprivreda još uvijek ima važnu ulogu u životu velikog broja stanovnika u županiji.

3.2. Prirodne turističke atrakcije

U ovom će poglavlju biti ukratko prikazana zaštićena područja Zagrebačke županije, kojih sredinom 2024. ukupno ima 25 te zauzimaju površinu od 37 690 hektara, odnosno 376,9 četvornih kilometara, što je oko 12,3 % površine Zagrebačke županije ako računamo u odnosu na ukupnu površinu županije prema Državnom zavodu za statistiku. Svim zaštićenim područjima osim Parka prirode Žumberak – Samoborsko gorje i Parka prirode Medvednica upravlja Javna ustanova Zeleni prsten Zagrebačke županije, a riječ je o javnoj instituciji čija je zadaća upravljanje zaštićenim područjima u županiji i njihova zaštita (<https://zeleni-prsten.hr/portal/>, 2024). Parkovi prirode u nadležnosti su zasebnih institucija, pri čemu te

institucije imaju istu zadaću kao JU Zeleni prsten Zagrebačke županije, ali je za svaki park zadužena zasebna institucija.

3.2.1. Park prirode Žumberak – Samoborsko gorje

Park prirode Žumberak – Samoborsko gorje prostire se na površini od 34 235 hektara, odnosno nešto više od 342 četvorna kilometra, te se nalazi na području Zagrebačke i Karlovačke županije. Znatan dio površine parka nalazi se u Zagrebačkoj županiji, premda nije pronađen točan podatak o površini onog dijela parka koji je na području županije. U svakom slučaju veći se dio navedene ukupne površine zaštićenih područja u Zagrebačkoj županiji odnosi upravo na Park prirode Žumberak – Samoborsko gorje. Park prirode je proglašen u svibnju 1999. godine, a dvije godine kasnije počinje djelovati i nadležna Javna ustanova „Park prirode Žumberak – Samoborsko gorje“. Cijela površina parka nalazi se u sustavu zaštićenih područja Natura 2000, a 2019. godine proglašen je i kulturni krajolik Žumberak – Samoborsko gorje – Plešivičko prigorje. Na području parka postoji 847 izvora, 260 vodotokova, pet većih slapišta, 137 istraženih speleoloških pojava, itd. Također postoji 34 arheoloških nalazišta iz različitih povijesnih razdoblja, četiri srednjovjekovne utvrde i 17 zaštićenih sakralnih kulturnih dobara, a u prošlosti je na ovom području radio i veći broj mlinova ili vodenica, a danas radi još samo Draganov mlin. Park prirode koristi se i kao područje za rekreaciju, pa tako postoji oko 350 kilometara planinarskih puteva i 300 kilometara biciklističkih staza, kojima upravlja devet planinarskih domova i društava. Na području Parka postoji i 12 lovačkih društava (<https://www.pp-zumberak-samoborsko-gorje.hr/>, 2024). Očito je da Park prirode Žumberak – Samoborsko gorje ima puno za ponuditi posjetiteljima te on može i treba biti važan dio ukupne turističke ponude Zagrebačke županije.

3.2.2. Posebni rezervati u Zagrebačkoj županiji

U Zagrebačkoj županiji postoji devet posebnih rezervata. Cret Dubravica jedan je od dva posebna botanička rezervata među ukupnih devet posebnih rezervata. Godine 1966. područje od 8,49 hektara kod naselja Dubravica u sjeverozapadnom dijelu županije, u blizini državne granice sa Slovenijom te županijske granice sa Krapinsko-zagorskom županijom, postaje zaštićenim područjem, a njegova je važnost u tome što je to jedna od posljednjih cretnih površina u državi. Ovo je područje stanište i nekim ugroženim vrstama biljaka, među njima su

i tri kritično ugrožene, te ugroženim vrstama gljiva. Važno je i napomenuti da je 2020. godine napravljena nova platforma s koje turisti mogu promatrati biljne vrste, a da time ne uništavaju prirodno stanište.

Drugi posebni botanički rezervat je Brežuljak kod Smerovišća, koji je status posebnog botaničkog rezervata dobio 1963. godine te je zaštićeno područje površine 3,04 hektara. Ovaj rezervat jedino je stanište samoborske gromotulje u Hrvatskoj te jedno od samo dva u svijetu, a istaknuta je još i biljka sapunika. Ovaj rezervat ima važno značenje za očuvanje spomenutih biljaka, ali zato i nije otvoren za turiste, stoga nema značaj za turizam Zagrebačke županije.

Najstariji od triju posebnih ornitoloških rezervata u Zagrebačkoj županiji jest rezervat Jastrebarski lugovi, koji je proglašen 1967. godine. Zaštićeno područje obuhvaća površinu od 62,5 hektara te se nalazi u općini Klinča Sela. Riječ je o području nizinske šume hrasta lužnjaka, jasena, brijesta, klena i johe, a šumsko tlo je močvarno. Glavni razlog zaštite ovog područja jest ugroženi orao štekavac, najveći orao u Europi koji se gnijezdi na području ovog rezervata. Osim orla štekavca, prisutne su još neke grabljivice poput jastreba te djetlovke poput crvenoglavog djetlića.

Posebni ornitološki rezervat Sava-Strmec proglašen je 1971. godine na površini od 269,92 hektara te je stanište velikog broja ptičjih vrsta, njih više od 150. Ovaj se rezervat nalazi zapadno od Podsuseda, a ističe se kao stanište ugroženih vrsta poput orla štekavca, male prutke, bregunice te kulika slijepčića, a tu se gnijezdi i rijetka vrsta sjenice mošnjarke te brojne druge rijetke ptičje vrste. Također je istaknuto kako su se spomenute ugrožene vrste orla štekavca i bregunice, kao i ugrožena crna roda, na zaštićenom području i oko njega počele gnijezditi tek u razdoblju nakon proglašenja rezervata. Također je važno spomenuti da su u ovom rezervatu rijetka i ugrožena staništa poplavnih šuma crne johe i poljskog jasena te poplavne šume vrba.

Najnoviji je posebni ornitološki rezervat Crna mlaka, koji je prikazan na slici 2. Ovaj posebni rezervat proglašen je 1980. godine na površini od 640 hektara, a 1993. godine dodan je na popis Ramsarske konvencije, čime je priznata međunarodna važnost ovog zaštićenog područja. Ovaj se rezervat nalazi u blizini grada Jastrebarsko u jugozapadnom dijelu županije. Tu se nalaze šaranski ribnjaci koji su, između ostaloga, važan izvor hrane za brojne vrste ptica, a izgrađeni su početkom 20. stoljeća. U tom je razdoblju izgrađen i dvorac Zwilling, također na današnjem području rezervata. Na ovom je području prepoznato više od 200 vrsta ptica, a među ostalim ovo je područje važno kao odmaralište brojnih vrsta ptica selica. Osim ptičjih vrsta, tu su i neke rijetke biljne vrste te brojne životinjske vrste. Ovaj rezervat nije otvoren za

turističke posjete, ali ipak može imati određenu turističku ulogu, s obzirom da se preleti ptica, naročito u doba jesenske selidbe, mogu promatrati i s okolnih područja.

Sl. 2. Ribnjaci u posebnom rezervatu Crna mlaka

Izvor: <https://zeleni-prsten.hr/portal/>, 2024.

Od preostala četiri posebna rezervata, tri su posebna rezervata šumske vegetacije, a posljednji je ujedno posebni rezervat šumske vegetacije i posebni zoološki rezervat. Najstariji je posebni rezervat šumske vegetacije Stupnički lug, proglašen 1964. godine. Nalazi se oko 15 kilometara jugozapadno od Zagreba, a zaštićeno je područje površine 19,03 hektara. Ovo je područje zaštićeno jer su se tu očuvala osnovna obilježja autohtone šume hrasta lužnjaka, a ujedno je i riječ o jednoj od najstarijih takvih šuma u Hrvatskoj. Stupnički se lug koristi u šumarskim istraživanjima, ali se koristi i kao prostor za rekreaciju poput šetnje i vožnje biciklom, stoga može imati i turistički značaj.

Posebni rezervat šumske vegetacije Česma pod zaštitom je od 1982. godine, nalazi se u općini Farkaševac na istoku županije, a zaštićeno je područje površine 50,84 hektara. Vrijednost ovog rezervata čine šumske zajednice hrasta lužnjaka i običnog graba te šuma johe,

čija je procjenjena starost oko 140 godina. Tu postoji i raznovrsna fauna, a između ostaloga riječ je o još jednom staništu ranije spomenutog ugroženog orla štekavca.

Novakuša je proglašena posebnim rezervatom šumske vegetacije 1982. godine te se nalazi u općini Gradec na istoku županije i zaštićena je površina od 1,95 hektara. To su dva šumska odjela hrasta lužnjaka i običnoga graba, a tu živi i nekoliko strogo zaštićenih vrsta iz porodice orhideja.

Varoški lug ujedno je posebni zoološki rezervat i posebni rezervat šumske vegetacije te je jedini posebni zoološki rezervat u županiji. Prvotno je, 1982. godine, proglašeno posebnim zoološkim rezervatom područje površine 897,03 hektara, a zatim je manji dio ovog rezervata, površine od 62,49 hektara, dobio 1988. godine i status posebnog rezervata šumske vegetacije. Navodi se kako u ovom rezervatu žive brojne životinjske vrste tipične u srednjoeuropskoj fauni, ali i kako je ovaj rezervat važno stanište već spomenutih ugroženih vrsta crne rode i orla štekavca (<https://zeleni-prsten.hr/portal/>, 2024).

Općenito se može reći da posebni rezervati u Zagrebačkoj županiji, s obzirom da je moguće sve osim dva posjetiti, doprinose ukupnoj turističkoj ponudi županije. Ranije je navedeno kako je konsenzus literature da je očuvani prirodni krajolik jedna od temeljnih atrakcija u ruralnom turizmu, a takav krajolik možemo prepoznati upravo u zaštićenim područjima poput ovih posebnih rezervata, te oni mogu imati i važnu ulogu u ekoturizmu. Osim toga, dio navedenih područja može se koristiti i za rekreaciju, a brojne zaštićene i ugrožene biljne i životinjske vrste u ovim rezervatima također bi mogle biti zanimljive dijelu posjetitelja.

3.2.3. Spomenici prirode u Zagrebačkoj županiji

Dva su zaštićena područja u Zagrebačkoj županiji kategorizirana kao spomenici prirode, a to su Grgosova špilja i Hrast u Rakitovcu. Grgosova špilja stariji je od ta dva spomenika prirode. Špilja je otkrivena 1973. godine, a sljedeće godine proglašena je spomenikom prirode te se nalazi u selu Otruševac kod Samobora. Naknadno je otkrivena i druga špilja, koja je nazvana Nova Grgosova špilja, a danas su obje uređene za posjećivanje te daju važan doprinos turističkoj ponudi Zagrebačke županije, osobito zbog toga što pridonose diverzifikaciji turističke ponude.

Hrast u Rakitovcu nalazi se u dvorištu Područne škole Rakitovec, a riječ je o primjerku hrasta lužnjaka koji je zaštićen 2001. godine. To je jedno od 36 stabala u Hrvatskoj koja su

zaštićena kao spomenici prirode. Stablo je prilično veliko, a staro je oko 110 godina te je zbog toga, uz činjenicu da je riječ o ugroženoj vrsti, zaštićeno. Ipak, s obzirom da nije posebno uređeno za turiste i s obzirom da se nalazi u dvorištu škole, može se zaključiti da je turistički značaj ovog spomenika prirode manji (<https://zeleni-prsten.hr/portal/>, 2024).

3.2.4. Značajni krajobrazi u Zagrebačkoj županiji

U kategoriji značajnih krajobraza u Zagrebačkoj su županiji također samo dva zaštićena područja. Područje Zelinske glave nalazi se sjeverozapadno od grada Sveti Ivan Zelina, a zaštićeno je kao značajni krajobraz 1992. godine na površini od 1003,94 hektara. Ovo područje obuhvaća najistočnije ogranke Medvednice, a turistički je vjerojatno najzanimljiviji dio ovog zaštićenog područja Zelingrad, prikazan na slici 3. To je srednjovjekovna utvrda dostupna posjetiteljima, ali riječ je o ruševinama jer utvrda nije obnovljena. Na službenoj internetskoj stranici Muzeja Sveti Ivan Zelina (2024) dostupne su informacije o projektu obnove Zelingrada, koji uključuje potpunu obnovu same utvrde te izgradnju ceste prema utvrdi, uz sufinanciranje iz fondova Europske unije. Ipak, nisu dostupne informacije o tome u kojoj se fazi trenutno taj projekt nalazi. Navedeno je kako je ukupna vrijednost projekta 2,2 milijuna kuna, od čega je gotovo 1,8 milijuna sufinancirala EU, ali tu je vjerojatno riječ o troškovima izrade projektne dokumentacije te nije poznato kada bi trebala biti izvršena sama rekonstrukcija. Uz to, posljednje su informacije o projektu objavljene na stranici Muzeja 2017. godine pa je teško uopće pretpostavljati kada se može očekivati provedba projekta. Ipak, Zelingrad i u postojećem stanju ima turistički značaj, a područje Zelinske glave općenito ima i ulogu prostora za rekreaciju.

Sl. 3. Ruševine Zelingrada

Izvor: <https://zeleni-prsten.hr/portal/>, 2024.

Turopoljski lug dobio je status značajnog krajobraza 2003. godine, a zaštićeno je područje površine 3403,56 hektara. Riječ je o prilično prostranom području u usporedbi s većinom ostalih zaštićenih područja u županiji, a ono uključuje očuvani kompleks poplavnih šuma hrasta lužnjaka, prirodni tok rijeke Odre te vlažne livade uz rijeku. Ovo je zaštićeno područje obilježeno bogatstvom biljnih i životinjskih vrsta te raznolikošću staništa, a prisutne su i neke ugrožene vrste poput već spomenutog orla štekavca i crne rode. Prema dostupnim informacijama, ovo zaštićeno područje, kao i neka već spomenuta područja, nije posebno uređeno u svrhu turizma, ali može imati određeni značaj u ekoturizmu i kao prostor za rekreaciju (<https://zeleni-prsten.hr/portal/>, 2024).

3.2.5. Park šume u Zagrebačkoj županiji

Oba zaštićena područja u kategoriji park šuma u Zagrebačkoj županiji taj su status dobila 1970. godine, a to su Park šuma Tepec – Palačnik i Park šuma Stražnik. Oba područja se nalaze kod Samobora i dijele dio povijesti. U 19. stoljeću je nakon velikih poplava tadašnji gradonačelnik Samobora započeo pošumljavanje ovih područja te je time stvoren temelj današnjih zaštićenih područja. Ona su bogata prirodnom raznolikošću i mogu imati značaj u ekoturizmu, ali i kao prostor za rekreaciju. Osim toga, turistički je zanimljivija Park šuma Tepec – Palačnik. Tu se nalazi vidikovac Tepec, visok 14 metara, koji posjetiteljima nudi dobar pogled na Samobor, Zagreb, Medvednicu i Samoborsko gorje. Osim toga, u ovom zaštićenom području ističu se kapela svete Ane i stari grad Samobor. Kapela svete Ane barokna je sakralna građevina stara više od 350 godina, koja se nalazi uz šetnicu i može biti zanimljiva posjetiteljima. Stari grad Samobor srednjovjekovna je utvrda za koju se pretpostavlja da je izgrađena u 13. stoljeću. Kao i kod Zelingrada, riječ je o ruševinama, odnosno ostacima utvrde, ali ipak očigledno u nešto boljem stanju. Stari grad Samobor krajem 17. i početkom 18. stoljeća postao je barokizirani dvorac, a brojne su velikaške obitelji živjele u njemu i nadograđivale ga kroz stoljeća. Zanimljivo je napomenuti i kako se on pojavljivao u djelima popularne kulture, početne su scene filma „Božji oklop“ snimane na ruševinama starog grada Samobora, a uz to je spomenut i u poznatom Šenoinom romanu „Zlatarovo zlato“ (<https://zeleni-prsten.hr/portal/>, 2024).

3.2.6. Spomenici parkovne arhitekture u Zagrebačkoj županiji

Posljednja kategorija zaštićenih područja prisutna u Zagrebačkoj županiji jest kategorija spomenika parkovne arhitekture te ona obuhvaća preostalih 8 zaštićenih područja. Ovakva zaštićena područja nisu nastala prirodnim putem, već su zapravo rezultat ljudskog rada i oblikovanja prostora, a postoje različiti razlozi zbog kojih takav prostor može postati zaštićenim, primjerice zbog svoje povijesne ili umjetničke vrijednosti. U Zagrebačkoj županiji u ovu kategoriju zaštite uvršteni su: Park oko dvorca Lužnica, Jastrebarsko – park uz dvorac, Samobor – Tisa, Lug samoborski – park oko dvorca, Božjakovina – park oko dvorca, Samobor – park Bistrac, Samobor – park u Langovoj 39, Samobor – park Mojmir. Park oko dvorca Lužnica zaštićen je 2019. godine, a ostali navedeni spomenici parkovne arhitekture svoj su zaštićeni status dobili još u 1960-im i 1970-im godinama. Već iz naziva očito je da se radi o parkovima, uz iznimku spomenika parkovne arhitekture Samobor – Tisa, koji se odnosi na

jedno stablo u Samoboru, koje je zaštićeno jer se smatra posebno vrijednim i rijetkim primjerkom. Neki od ovih parkova nalaze se oko dvoraca, ali ti su dvorci, nažalost, uglavnom u relativno lošem stanju te su zbog toga samo potencijalne turističke atrakcije i potrebna su ulaganja u obnovu. Dvorac Lužnica pritom je iznimka, no on je u vlasništvu Družbe sestara milosrdnica svetog Vinka Paulskog te se ne koristi isključivo u turističke svrhe, iako ima i turistički značaj (<https://zeleni-prsten.hr/portal/>, 2024).

3.2.7. Park prirode Medvednica

Posljednje zaštićeno područje jest Park prirode Medvednica, koji je naveden na kraju jer se samo manjim dijelom nalazi na prostoru Zagrebačke županije, dok je veći dio Parka prirode na području Grada Zagreba i Krapinsko-zagorske županije. Medvednica je važno izletišta i prostor za rekreaciju stanovništva Zagreba i okolice. Ukupna površina Parka prirode je 17 938 hektara, a njime upravlja Javna ustanova Park prirode Medvednica. Područje Zagrebačke županije gdje se nalazi manji dio ovog Parka prirode je na sjeverozapadu županije, istočno od Zaprešića. Premda je navedeno kako je riječ o manjem dijelu Parka prirode, ipak je relevantno spomenuti ga u ovom radu jer se u cijelosti Park nalazi u neposrednoj blizini županije te može imati komplementaran odnos s ukupnom turističkom ponudom županije, odnosno može biti dio integrirane turističke ponude opisane u teorijskom dijelu ovog rada. Atrakcije Parka prirode Medvednica su raznovrsne. Medvedgrad je srednjovjekovna utvrda koja ima zanimljivu povijest (primjerice legende o Barbari Celjskoj, tzv. Crnoj Kraljici) te je obnovljena i dobro očuvana. Tu je tijekom Domovinskog rata izgrađen „Oltar domovine“, koji također može imati određen turistički značaj. Rudnik Zrinski i špilja Veternica također su važne komponente turističke ponude Parka. Na području parka nalaze se i 72 planinarske staze te 9 biciklističkih ruta, a na nekima planinarskim stazama su organizirane i edukativne šetnje sa stručnim vodstvom. Tu su i brojni planinarski domovi, od kojih neki rade i kao ugostiteljski objekti pa Park ima i svoju gastronomsku ponudu, te nekoliko sakralnih objekata. Uz to, važno je napomenuti i da je 81 % od ukupne površine Parka pod šumom, Park je dio mreže Natura 2000, a na teritoriju parka nalazi se i 15 pojedinih područja koja imaju zaseban status zaštite, a od toga najviše je posebnih rezervata (<https://www.pp-medvednica.hr/>, 2024).

3.3. Sportske i rekreacijske aktivnosti u Zagrebačkoj županiji

Recentna istraživanja pokazala su da je 19,8 % ispitanih turista navelo sport i rekreaciju kao motiv za turistički posjet Hrvatskoj. Pritom su prema dobi turisti starosti između 30 i 49 godina većinom istaknuli sport i rekreaciju kao jedan od motiva. U ruralnom turizmu sportske i rekreacijske aktivnosti svakako su važan dio turističke ponude (Caput-Jogunica i Glaser, 2020). Već je spomenuto da se u Parku prirode Žumberak – Samoborsko gorje nalazi oko 350 kilometara planinarskih te 300 kilometara biciklističkih staza te u Parku prirode Medvednica 72 planinarske i devet biciklističkih staza, stoga ta dva parka prirode čine važan dio sportsko-rekreacijske turističke ponude u županiji, odnosno neposrednoj okolici županije. Osim toga, postoje i planinarske i biciklističke staze u ostalim dijelovima županije.

Diljem Zagrebačke županije postoje označene biciklističke staze, što je i dobro dokumentirano na internetskoj stranici Turističke zajednice Zagrebačke županije. Tamo su navedene i detaljno opisane označene biciklističke rute, razvrstane po biciklističkim kartama. Očito postoje određeni napori nadležnih institucija da se Zagrebačka županija etablira kao, između ostaloga, cikloturistička destinacija te je u skladu s time proveden projekt ulaska u Cyclist Welcome mrežu. Riječ je zapravo o marketinškom potezu koji omogućuje dodatno isticanje objekata koji nude turističke usluge namijenjene cikloturistima. Trenutno u županiji postoji 27 objekata koji su zadovoljili kriterije za ulazak u Cyclist Welcome mrežu, od čega tri turistička informacijska centra (po jedan u Sv. Ivanu Zelini, Ivanić-Gradu i Samoboru), pet ugostiteljskih objekata s ponudom hrane i pića te 19 smještajnih objekata (TZ Zagrebačke županije, 2024).

Planinarenje je ipak puno slabije zastupljeno na stranici županijske turističke zajednice. Međutim, jasno je da su glavni planinarski lokaliteti u županiji smješteni u ranije spomenutim parkovima prirode s brojnim planinarskim stazama i planinarskim domovima. Postoje i planinarske, odnosno pješačke staze koje su svojevrsna kombinacija sportsko-rekreacijske aktivnosti (hodanja) i edukativnog materijala, a to su takozvane poučne staze. One se nalaze u nekima od ranije navedenih zaštićenih područja, ali i u ostalim područjima u županiji, a to su zapravo uređene staze prvenstveno namijenjene za šetnju te su uz takve staze na nekoliko mjesta postavljeni edukativni plakati koji govore o zanimljivostima kao što su lokalna flora i fauna, reljefni i geomorfološki oblici i slično. Pritom šetači uglavnom mogu tijekom šetnje određenom stazom promatrati ono o čemu istodobno čitaju na tim plakatima. Na internetskoj stranici Turističke zajednice Zagrebačke županije posebno je izdvojeno osam takvih poučnih

staza, ali u cijeloj županiji ima ih veći broj (TZ Zagrebačke županije, 2024). Jedna od osam izdvojenih poučnih staza jest Staza kneževa, koja se nalazi kod naselja Budinjak u Parku prirode Žumberak – Samoborsko gorje. Ova je staza naročito zanimljiva jer se tu osim očuvane prirode i raznih geomorfoloških fenomena nalaze i arheološka nalazišta iz starijeg željeznog i rimskog doba. Arheološko nalazište iz starijeg željeznog doba uključuje naselje s bedemima te 140 grobnih humaka podno naselja. Ova je staza dobro uređena te je moguće i organizirati stručnu pratnju za posjetitelje (TZ grada Samobora, 2024). Međutim, nisu sve ovakve staze jednako dobro uređene i održavane. Jedan autoru poznat primjer je staza na Martin bregu u Dugom Selu. Šetnjom kroz šumu mogu se uočiti dva putokaza koja šetače usmjeravaju na spomenutu stazu.

Sl. 4. Prvi putokaz za poučnu stazu na Martin bregu, gotovo neuočljiv u visokoj travi

Snimio Matija Antolković, srpanj 2024.

Slika 4. prikazuje prvi od ta dva putokaza, kojeg je vrlo teško uočiti, osim ako unaprijed znate da se taj putokaz tamo nalazi. Očito postoji nedostatak održavanja, jer je nepokošena trava oko putokaza prerasla sam putokaz.

Sl. 5. Drugi putokaz za poučnu stazu, vjerojatno oštećen prilikom izvlačenja drva

Snimio Matija Antolković, srpanj 2024.

Slika 5. prikazuje drugi od spomenuta dva putokaza, koji je oštećen i na kojeg je, umjesto pravog popravka, samo naslonjena grana kako se ne bi prevrnuo, što je vidljivo na slici. S obzirom da često prolazi ovim šumskim putem, autor je osobno svjedočio da se u proteklih nekoliko godina ova šuma relativno intenzivno koristi kao izvor drvne građe pa je vjerojatno do oštećenja došlo prilikom izvlačenja drva. Osim osobnog iskustva, činjenicu da se iz ove šume sijeku i izvlače drva potvrđuju i brojni trupci posloženi uz put u neposrednoj blizini tog

drugog putokaza, iako oni nisu prikazani na slici 5. Iako je izvan opsega ovog rada istražiti sve moguće ovakve primjere, ipak je važno staviti naglasak na ovakve probleme jer u ovom i sličnim slučajevima manjak održavanja svakako u nekoj mjeri smanjuje turističku vrijednost atrakcije.

Sportski ribolov također je prilično popularan u županiji s brojnim jezerima i ribnjacima i ribolovnim klubovima i društvima (TZ Zagrebačke županije, 2024). Jedno od popularnijih ribolovnih područja su jezera Rakitje kod Svete Nedelje, kojima upravlja Športsko ribolovno društvo „Rak“ Rakitje. To su četiri jezera ukupne površine oko 220 hektara i tu je riječ većinom o sportskom ribolovu, dakle postoje pravila koja nalažu puštanje većih riba na trima jezerima, dok se na četvrtom jezeru sve ulovljene ribe moraju puštati. Između ostaloga, na ovim se jezerima održava i više ribolovnih natjecanja svake godine. Ribiči moraju posjedovati ribolovne dozvole kako bi mogli loviti, a za turistički značaj ribolova naročito je važna činjenica da postoji mogućnost kupovine dnevnih dozvola. To konkretno znači da se u aktivnost sportskog ribolova mogu uključiti i turisti koji nisu članovi određenog lokalnog ribolovnog društva. Uz to, sudjelovanje u nekom od natjecanja, poput spomenutih natjecanja na jezerima Rakitje, može biti i važan privlačni faktor za neke turiste (TZ grada Sveta Nedelja, 2024).

Lovni je turizam u županiji, čini se, slabo zastupljen ili ga uopće nema. Na internetskoj stranici Turističke zajednice Zagrebačke županije on se ne spominje te, premda je jasno da postoje razna lovačka društva i udruge na području županije, slabo su dostupne ikakve informacije o postojanju nekakvog oblika lovnoga turizma u županiji. Kroz razgovor s trojicom lovaca, koji su članovi lovačkih društava na području istoka Grada Zagreba i Zagrebačke županije, autor doznaje da na tom području lovačka društva ne sudjeluju u turističkim aktivnostima. Na internetskoj stranici Općine Farkaševac (<https://opcina-farkasevac.hr/>, 2024), koja se nalazi na krajnjem istoku županije, dostupne su informacije o lovačkoj kući „Česma“ u lovištu Česma – Bolčanski lug I/II koja nudi usluge smještaja i gastronomsku ponudu, no riječ je o objektu zatvorenog tipa, dakle njegove su usluge dostupne samo članovima lokalnog lovačkog društva. Samim time ne može se s punim pravom reći da je tu riječ o lovnom turizmu, premda neke informacije dostupne na internetu pokušavaju sugerirati suprotno.

Dostupne su i razne ostale sportske i rekreativne aktivnosti u županiji. U brojnim adrenalinskim i sportskim klubovima može se igrati nogomet, mali nogomet, paintball, zatim dostupne su i aktivnosti streljaštva i streličarstva, penjanja po umjetnoj stijeni, vožnje četverocikla i slično. Istaknuti su primjeri adrenalinskih parkova „Šervudska šuma“ između

Jastrebarskog i Zagreba, „Paintball klub 300“ kod Velike Gorice te „Adrenalinski centar“ kod Svete Nedelje. Postoji i nekoliko zrakoplovnih klubova u županiji koji posjetiteljima nude aktivnost paragliding, odnosno parajedrenje. Postoje brojni konjički klubovi i rančevi u Zagrebačkoj županiji koji posjetiteljima nude aktivnost jahanja. U okolici Zaprešića nalazi se jedan od rijetkih golf terena u Hrvatskoj, a to je Golf centar Novi dvori, premda još nije izgrađeno cijelo igralište. U sklopu tog centra nalazi se i restoran, a u Zaprešiću je aktivan i Golf klub Ban Jelačić, koji redovito organizira turnire u golfu. Posjetitelji manifestacija kao što je Bitka kod Samobora, o kojoj će više riječi biti u poglavlju o manifestacijama, mogu sudjelovati u raznim viteškim igrama, što se također može uzeti u obzir kao sportsko-rekreacijska aktivnost u županiji. Još jedna zanimljiva aktivnost jest foto safari Čudesna šuma Žutica, koji se organizira svake godine te u kojem uz prethodnu prijavu svi mogu sudjelovati (TZ Zagrebačke županije, 2024).

3.4. Manifestacije u Zagrebačkoj županiji

Svake se godine na području županije održava znatan broj manifestacija. Stoga ovo poglavlje, s obzirom na opseg rada, sadržava kratak pregled odabranih manifestacija po gradovima, nasumičnim redoslijedom. Informacije o manifestacijama dostupne su na internetskim stranicama pojedinih gradskih turističkih zajednica, premda se ne održavaju sve manifestacije unutar granica samih gradskih naselja. Ključno je napomenuti kako je ovaj dio turističke ponude razmjerno širok i raznovrstan te samim time daje važan doprinos ukupnoj turističkoj ponudi Zagrebačke županije.

3.4.1. Manifestacije u Svetoj Nedelji

Domenikana – Ljeto u Svetoj Nedelji zajednički je naziv za cjelokupni ljetni program manifestacija u tom gradu koji traje od lipnja do rujna i obuhvaća kulturne, sportske i gastronomske manifestacije. Kao najzanimljiviji kulturni događaj ističe se *Međunarodna smotra folklor* koja se održava u srpnju. Na toj smotri osim hrvatskih folklornih društva nastupaju i skupine iz europskih država Italije i Sjeverne Makedonije, ali i ostalih dijelova svijeta, primjerice iz Argentine, Brazila, SAD-a, Paragvaja i Indonezije. Nekoliko je gastronomskih manifestacija, a prva od njih održava se u lipnju. To je manifestacija *Paradajz from Paradise*, koja zapravo promovira lokalnu svetonedeljsku sortu Rajske rajčice, a uz

gastronomsku ponudu uključuje i zabavni program. Tijekom kolovoza održava se *BBQ vikend* na kojem se pripremaju jela s roštilja. Naročito se ističe manifestacija *Svetonedeljska fišijada*, koja se održava u rujnu i sada je već tradicionalna manifestacija ovog područja. Iz različitih dijelova države dolaze ekipe koje se natječu u pripremanju fiša, a posebna je atrakcija i kuhanje fiša u velikom kotlu od 600 litara, najvećem u Hrvatskoj. Posjetitelji ove manifestacije imaju priliku besplatno kušati fiš, ali i kupovati različite domaće proizvode i rukotvorine. Sportski program uključuje promociju različitih sportova u kojima pojedinci mogu sudjelovati cijelog ljeta, a koji nisu dio neke zasebne manifestacije, ali održava se i manifestacija *Hoopfest*, što je košarkaški turnir u srpnju.

Važan je događaj i *Dan Grada Svete Nedelje*, koji obuhvaća različite sportske programe, koncerte, nastup kulturno-umjetničkih društava i slično. Ovaj se događaj veže uz blagdan Presvetog Trojstva te se održava u svibnju ili lipnju, pa se može reći da je i on smješten u ljetnoj polovici godine. U veljači održava se i *Svetonedeljski fašnik*, a u prosincu i siječnju *Zimski cajti u Svetoj Nedelji*. Iako je nešto više manifestacija u ljetnom dijelu godine, pozitivno je što postoje i manifestacije u zimskoj polovici godine, što je važno ako se želi izbjeći izrazita sezonalnost turizma (TZ Grada Sveta Nedelja, 2024).

3.4.2. Manifestacije u Svetom Ivanu Zelini

Na internetskoj stranici gradske turističke zajednice istaknuto je čak 29 manifestacija. *Vincekovo* je manifestacija koja se održava 22. siječnja u organizaciji gradske turističke zajednice te udruga vinara, a obilježava vinogradarsku novu godinu. Napomenuto je kako se manifestacija temelji na narodnom običaju prema kojem na blagdan svetog Vinka vinogradari vrše rezidbu prvih trsova u svojim vinogradima, a događaj ima i religijski element jer mu prethodi misa. Svake se godine u Svetom Ivanu Zelini održava i *Međunarodni viteški turnir* na kojem posjetitelji mogu promatrati viteške borbe, a osim toga dio programa čine zabavne priredbe, tradicionalni zanati te konjički program. Posebno je istaknuta noćna opsada dvorca, a općenito na turniru sudjeluje više od stotinu vitezova iz brojnih europskih država. Muzej Sveti Ivan Zelina sudjeluje u manifestaciji *Noć muzeja*. Održava se i više gastronomskih manifestacija tijekom godine, poput *Sarmijade u Laktecu* ili *Zelinske kestenijade*. Zelinski kraj obilježavaju i brojni vinogradari te se svake godine održava *Izložba vina kontinentalne Hrvatske*, a postoje još razne kulturne i sportske manifestacije. Općenito je program

manifestacija i u ovom gradu bogat i raznovrstan te manifestacije nisu koncentrirane samo u jednom dijelu godine (TZ Grada Svetog Ivana Zeline, 2024).

3.4.3. Manifestacije u Dugom Selu

Program manifestacija u Dugom Selu ipak je nešto siromašniji u usporedbi sa susjednim Svetim Ivanom Zelinom. U Dugom Selu također se obilježava *Vincekovo* i to u gradskom vinogradu na Martin bregu. Istaknuta je gastronomska manifestacija *Stara jela 'z Dugog Sela*, koja se održava u rujnu i posjetiteljima nudi mogućnost kušanja tradicionalnih gastronomskih proizvoda, a uz to se na ovoj manifestaciji izabire najbolje pečena guska. *Dan grada* održava se 11. studenog, a istoga datuma obilježava se i *Martinje*. *Dan grada* obilježava se svečanom sjednicom Gradskog vijeća, dodjeljuju se nagrade i priznanja za proteklu godinu, a uključuje i glazbeni program. *Martinje* se obilježava tradicionalnim krštenjem mošta u mlado vino te se održava *Međunarodna smotra narodnog stvaralaštva*, a *Martinje* obuhvaća i neke ostale sadržaje poput gastronomske ponude, te je općenito opisano kao glavna turistička manifestacija u Dugom Selu. Od sportskog programa istaknuta je *Biciklijada* u rujnu te *Martinski polumaraton* koji se održava uoči *Dana grada* i *Martinja* (TZ Grada Dugog Sela, 2024). Čini se kako je zimsko razdoblje u Dugom Selu nešto siromašnije manifestacijama, a naročito je uočljiv nedostatak adventske manifestacije u prosincu te bi se takvom manifestacijom u budućnosti mogao upotpuniti godišnji program.

3.4.4. Manifestacije u Jastrebarskom

Internetska stranica Grada Jastrebarskog ističe sedam manifestacija, od kojih njih čak četiri imaju veze s vinom, što ukazuje na važnost vinogradarstva u ovom kraju. Važan je nedostatak ovdje što je internetska stranica gradske turističke zajednice nešto lošije uređena od ostalih, a naročito u tome što nigdje na njoj nije dostupan popis svih manifestacija na području Jastrebarskog, već su te informacije dostupne na internetskoj stranici Grada. *Diplomatska berba* je manifestacija koja zapravo nema velik turistički značaj. To je manifestacija u kojoj sudjeluju predstavnici diplomatskih misija i eventualno politički predstavnici, a odvija se, kako i sam naziv sugerira, u rujnu za vrijeme berbe grožđa. Tijekom listopada održava se četverodnevna manifestacija *Dani vina*, koja je opisana kao središnja turistička manifestacija ovoga kraja, a fokus je na promociji vina plešivičkih vinara, uz dodatne sadržaje poput

kulturno-umjetničkog programa. *Festival pjenušaca i jagoda* također stavlja naglasak na vina, u ovom slučaju pjenušce, lokalnih vinara. Osnovna ideja ove manifestacije je spajanje pjenušaca i jagoda, stoga se ona i održava u vrijeme dozrijevanja jagode u svibnju, a također uključuje i popratne sadržaje poput koncerata. Posljednja je manifestacija povezana s vinom *Dani vina & riba/divljač/kotlovina fina*. Riječ je o gastronomskom događaju koji najavljuje Dane vina i u kojem se više ekipa natječe u pripremanju hrane, a posjetitelji imaju priliku kušati pripremljena jela. Osim navedenih gastronomskih i eno-gastronomskih događaja, još su tri istaknute manifestacije. *Festival cvijeća* održava se u svibnju i na njemu uzgajivači cvijeća, predstavnici OPG-ova i udruga predstavljaju i prodaju svoje domaće proizvode i radove. Jastrebarsko je rodni grad poznatog hrvatskog političara dr. Vladka Mačeka, pa se svake godine 20. srpnja obilježava *Dan dr. Vladka Mačeka* povodom obljetnice njegova rođenja. Posljednja istaknuta manifestacija jest *Jaska art festival*, kulturna manifestacija koja se održava u listopadu i studenom te obuhvaća različite koncerte i prateće sadržaje (<https://www.jastrebarsko.hr/>, 2024). U ovom gradu nedostaju manifestacije u zimskom razdoblju te nedostaju sportske manifestacije.

3.4.5. Manifestacije u Samoboru

Samobor je još jedan grad s mnogobrojnim manifestacijama te je na službenoj internetskoj stranici gradske turističke zajednice navedeno njih 25. *Samoborski fašnik* poznata je i tradicionalna manifestacija u ovome gradu u kojima sudjeluje velik broj djece vrtičke i školske dobi, ali i razne karnevalske skupine iz cijele Hrvatske. Jedna od zanimljivijih samoborskih kulturnih manifestacija jest festival *Cu'Fus*. To je cirkuski ulični festival koji uključuje razne atrakcije poput uličnog kazališta, klaunova i raznih ostalih izvođača. Svake se godine u Samoboru organizira *Susret oldtimer vozila*. Postoje i razne sportske manifestacije, poput karate turnira *Grand Prix Croatia*, biciklističke utrke *XCO Samobor* i trkačke utrke *Samobor Trail*. Redovno se održava gastronomska manifestacija *Tisućljeća kulinarstva*, obilježava se *Dan grada Samobora*, postoji adventska manifestacija, razne glazbene manifestacije i slično. Još jedna zanimljiva manifestacija jest *Bitka kod Samobora*, kojom se obilježava bitka iz 1441. godine i u ovoj manifestaciji sudjeluju različite srednjovjekovne skupine, viteške udruge i slično, a posjetitelji imaju priliku pogledati rekonstrukciju bitke kao i raznu vitešku opremu, srednjovjekovno oružje i ostale proizvode (TZ Grada Samobora, 2024). Općenito Samobor ima razmjerno kvalitetnu i raznoliku ponudu manifestacija, a iste se

održavaju u različitim dijelovima godine. Također, iako je citirana stranica gradske turističke zajednice, treba naglasiti kako su na jednoj internetskoj stranici zapravo spojene sve informacije koje su kod ostalih gradova podijeljene na internetsku stranicu gradske turističke zajednice, na kojoj su dostupne informacije za turiste, te zasebnu internetsku stranicu grada, na kojoj su dostupne informacije o raznim gradskim institucijama i slično. Stranica je dosta dobro osmišljena, a uz to su dostupne informacije za turiste i na engleskom jeziku.

3.4.6. Manifestacije u Zaprešiću

Istaknuto je pet manifestacija u Zaprešiću, tako da je ponuda u ovom gradu nešto siromašnija u odnosu na neke od ostalih u županiji. Tradicionalna uskršnja manifestacija naziva *Uskršnje zekanje* organizira se u parku na glavnom gradskom trgu, a osim potrage za pisanicama uključuje glazbeni program, predstave i radionice. *Ljeto u Zaprešiću – Banovanje* održava se tijekom triju vikenda u lipnju, a ta manifestacija obilježava kraj nastavne godine i početak ljeta te proslavu Ivanja i Petrova. Ova manifestacija uključuje sportske i glazbene sadržaje. Ljetna manifestacija *Žetvene svečanosti* organizira se povodom žetve žita, koja se svake godine demonstrira u sklopu ove manifestacije, a nakon završetka žetve organiziran je i kulturno-umjetnički program. Uz to, manifestacija je povezana s programom *Ljetnih glazbenih večeri u Lužnici*, ranije spomenutom dvorcu u vlasništvu Družbe sestara milosrdnica svetog Vinka Paulskog. *Dan grada Zaprešića* je 16. listopada, a tada se održavaju *Dani Jelačića*, kulturna manifestacija koja obilježava godišnjicu rođenja bana Josipa Jelačića. Posljednja manifestacija je *Advent*, koji uključuje razna događanja poput koncerata, nastupa, proslava religijskih događaja i slično (TZ Grada Zaprešića, 2024). Iako je broj manifestacija u ovom gradu manji, pozitivno je što su relativno dobro raspoređene kroz godinu, iako je nešto veći naglasak na ljetnom razdoblju. Također, nedostaju sportske i gastronomske manifestacije, premda adventska manifestacija uključuje i gastronomsku ponudu.

3.4.7. Manifestacije u Velikoj Gorici

Velika Gorica, slično kao i Zaprešić, održava relativno malen broj manifestacija, te je istaknuto tek sedam manifestacija na internetskoj stranici gradske turističke zajednice. Obilježava se fašnik kroz manifestaciju *Turopoljski fašnik* te u prosincu *Advent* i *Dan grada*, manifestacije slične ranije opisanima u ostalim županijskim gradovima. U listopadu se održava

manifestacija *Gastro Turopolje*, gastronomska manifestacija organizirana u suradnji s lokalnim restoranima koji u to vrijeme nude tradicionalna jela na jelovniku, ali ona uključuje i različita ostala događanja poput kulturnog programa te natjecanja u pripremi kotlovine i gulaša. U rujnu se održava *Perunfest*, kulturni festival vezan za narodnu predaju i nematerijalnu kulturnu baštinu Turopolja i općenito Hrvatske. *Festival ruža* uključuje aktivnosti poput obilježavanja Dana planeta Zemlje 22. travnja te odabira najljepše fotografije ruža. *VG Fest* održava se u lipnju, a to je manifestacija koja uključuje nastupe raznih mladih glazbenika, plesača, crtača grafita i ostalih izvođača iz Zagreba i Velike Gorice (TZ Grada Velike Gorice, 2024). Velika Gorica ima kvalitetnu ponudu kulturnih manifestacija, ali među istaknutim manifestacijama nedostaju sportske manifestacije i događanja.

3.4.8. Manifestacije u Ivanić-Gradu

Istaknuto je osam manifestacija u Ivanić-Gradu, ali su zato one relativno raznovrsne. Od sportskih manifestacija ističu se *Tour de Marča*, biciklistička utrka u istoimenoj šumi na Moslavačkoj gori po kojoj je i dobila naziv, te *Black Gold Night Run*. Potonja je manifestacija trkačka utrka koja se održava noću u prosincu uz osvijetljene naftne njihalice uz trasu utrke. *Bučijada* je manifestacija na kojoj se promoviraju prehrambeni proizvodi od buče poput ulja ili bučnice, a održava se početkom listopada. Manifestacija *Škrletovo* održava se u travnju s ciljem promocija moslavačke autohtone sorte vina škrlet te je glavni događaj ove manifestacije kušanje navedene sorte vina iz lokalnih vinarija. Zanimljiva je manifestacija i *Festival igračaka* koji se održava u lipnju, a održavaju se i ljetna i adventska manifestacija s brojnim sadržajima, slično kao u ranije opisanim primjerima u ostalim gradovima županije (TZ Grada Ivanić-Grada, 2024).

3.4.9. Manifestacije u Vrbovcu

Internetska stranica Turističke zajednice Grada Vrbovca nije najbolje organizirana, te je pod kategorijom manifestacija i događaja navedena samo manifestacija *Kaj su jeli naši stari*. To je gastronomska manifestacija na kojoj se posjetiteljima nude razna tradicionalna jela vrbovečkoga kraja. Osim toga, traženjem po spomenutoj internetskoj stranici mogu se pronaći dokumenti natječaja za još dvije manifestacije, a to su *Advent* i *Pivijada*. Adventske manifestacije postoje i u nekima od ostalih gradova te je vjerojatno i ovdje riječ o prilično

sličnoj manifestaciji, dok je *Pivijada* gastronomska manifestacija fokusirana, kako i samo ime sugerira, na pivo kao glavni proizvod, ali i brojne ostale gastronomske proizvode. Nažalost, gotovo nikakve informacije o ovim manifestacijama nisu dostupne na internetskoj stranici gradske turističke zajednice, što je veliki nedostatak i u tom je pogledu svakako ova internetska stranica puno lošija od ostalih ranije citiranih. To je važan nedostatak i u marketinškom smislu u usporedbi s ostalim gradovima županije, a uz to je ponuda manifestacija prilično siromašna u Vrbovcu u odnosu na ostale gradove (TZ Grada Vrbovca, 2024).

Tablica 1. daje zorniji prikaz odabranih manifestacija i mjesta u kojima se održavaju, razvrstanih kronološki po mjesecima u godini, te je vidljivo kako se svakog mjeseca u Zagrebačkoj županiji održava barem jedna manifestacija.

Tab. 1. Odabrane manifestacije i mjesta u kojima se održavaju, razvrstane po mjesecima

Mjesec održavanja	Manifestacija	Mjesto održavanja
siječanj	<i>Vincekovo</i>	Dugo Selo i Sveti Ivan Zelina
veljača	<i>Samoborski fašnik</i>	Samobor
	<i>Svetonedeljski fašnik</i>	Sveta Nedelja
ožujak	<i>Bitka kod Samobora</i>	Samobor
travanj	<i>Škrletovo</i>	Ivanić-Grad
svibanj	<i>Cu'Fus</i>	Samobor
	<i>Festival pjenušaca i jagoda</i>	Jastrebarsko
lipanj	<i>Međunarodni viteški turnir</i>	Sveti Ivan Zelina
	<i>VG Fest</i>	Velika Gorica
srpanj	<i>Međunarodna smotra folklor</i>	Sveta Nedelja
kolovoz	<i>Kaj su jeli naši stari</i>	Vrbovec
rujan	<i>Svetonedeljska fišijada</i>	Sveta Nedelja
	<i>Stara jela 'z Dugog Sela</i>	Dugo Selo
listopad	<i>Dani vina</i>	Jastrebarsko
	<i>Dani Jelačića</i>	Zaprešić
studeni	<i>Martinje</i>	Dugo Selo
	<i>Međunarodna smotra narodnog stvaralaštva</i>	
prosinac	<i>Advent</i>	više gradova
	<i>Black Gold Night Run</i>	Ivanić-Grad

Izvori: TZ Grada Dugog Sela, 2024; TZ Grada Ivanić-Grada, 2024; TZ Grada Samobora, 2024; TZ Grada Sveta Nedelja, 2024; TZ Grada Svetog Ivana Zeline, 2024; TZ Grada Velike Gorice, 2024; TZ Grada Vrbovca, 2024; TZ Grada Zaprešića, 2024; <https://www.jastrebarsko.hr/>, 2024

3.5. Kulturno-povijesna baština Zagrebačke županije

U ovom poglavlju prikazat će se kulturno-povijesna baština županije, konkretno znamenite građevine poput dvoraca i sakralnih objekata te muzeje i ostalu materijalnu kulturno-povijesnu baštinu, zatim arheološko nalazište u Ščitarjevu i dijelove nematerijalne kulturne baštine. Treba napomenuti i da je dio kulturno-povijesne baštine sačuvan u pojedinim manifestacijama, poput Bitke kod Samobora, o kojima je bilo riječi u prethodnom poglavlju te se one neće ovdje ponavljati. Također je važno istaknuti da je znatan dio turistički značajne kulturno-povijesne baštine smješten unutar županijskih gradova, naročito građevine. Slično kao i kod manifestacija, važno je i taj dio ponude opisati kao dio ukupne turističke ponude županije, a to je u skladu i s konceptom integrirane turističke ponude koji podupire literatura. Uz to, velika prednost Zagrebačke županije jest neposredna blizina Zagreba, koji ima bogatu kulturno-povijesnu baštinu, što se može u marketingu povezati s ponudom Zagrebačke županije, ali to neće ovdje biti detaljnije opisano s obzirom da nije tema ovog rada.

3.5.1. Andautonija – arheološko nalazište kod Ščitarjeva

Arheološko nalazište Andautonija nalazi se u naselju Ščitarjevo, sjeveroistočno od Velike Gorice, a riječ je o ostacima antičkog rimskog grada. Godine 1994. otvoren je za posjetitelje arheološki park, a moguće je organizirati i stručno vodstvo u dogovoru s Arheološkim muzejom u Zagrebu. U Andautoniji su otkriveni ostaci termi, odnosno gradskog kupališta, zatim popločana glavna gradska ulica, ostaci raznih ostalih građevina, različiti predmeti poput keramičkih i staklenih posuda, nakita i slično. S obzirom da je riječ o ostacima arhitekture i kulture Rimskog Carstva, arheološko nalazište Andautonija ima velik značaj u turizmu i važnim je dijelom kulturno-povijesne baštine Zagrebačke županije (TZ Grada Velike Gorice, 2024).

3.5.2. Dvorci i utvrde u Zagrebačkoj županiji

Brojni su dvorci i utvrde u Zagrebačkoj županiji, koji imaju povijesni i turistički značaj i važan su dio kulturno-povijesne baštine županije. Već su opisani Zelingrad i stari grad Samobor u poglavlju o zaštićenim područjima županije, stoga oni ovdje neće biti ponovno navedeni, dok će ostali biti ukratko prikazani nasumičnim redoslijedom.

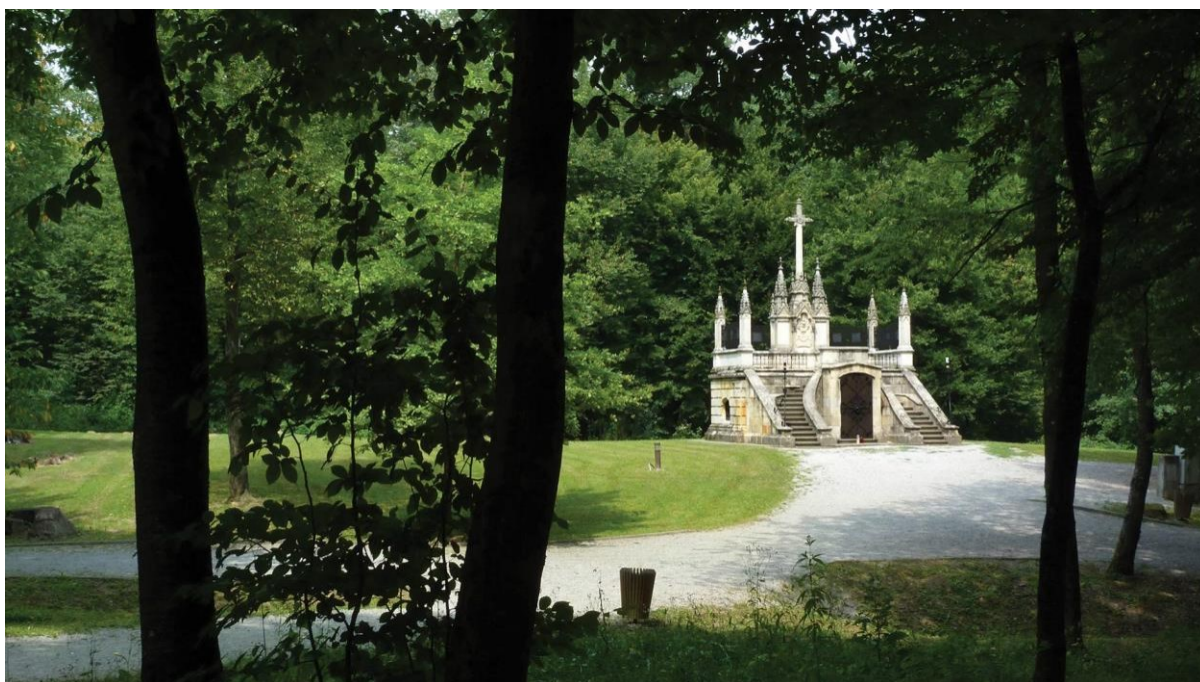
Dvorac Erdödy Kerestinec nalazi se u Kerestincu, kod Svete Nedelje, koji je naziv dobio po obitelji Erdödy. Ta je obitelj, nakon kupnje tog posjeda s postojećom kurijom oko 1560. godine, izgradila renesansni kaštel na tom posjedu, a u njihovom vlasništvu taj posjed ostaje sve do 1852. godine. Ovaj se dvorac opisuje kao renesansni nizinski kaštel dominantno obrambenog karaktera. Građen je u obliku zatvorenog četverokuta s četiri kule na uglovima, od kojih su dvije očuvane do danas, a njegova je obrambena uloga bila relevantna u vrijeme opasnosti od Osmanlija. Poznat je znatan dio povijesti ovog dvorca te je on općenito relativno očuvan, iako su potrebna dodatna ulaganja, iz čega proizlazi njegov turistički značaj (TZ Grada Sveta Nedelja, 2024).

Dvorac Erdödy u Jastrebarskom također je dugo bio u vlasništvu iste obitelji kao i onaj u Kerestincu, po kojoj su oba dobila ime. Ovaj je dvorac izgradio ban Matija Gereb krajem 15. stoljeća, a od početka 16. stoljeća do 1922. godine u posjedu je obitelji Erdödy. Riječ je također o četverokutnom dvorcu, nizinskoj tvrđavi izgrađenoj za potrebe obrane od mogućih osmanlijskih provala. Oko dvorca su vidljivi i ostaci nekadašnjeg obrambenog jarka. Ova je utvrda najstarija građevina u Jastrebarskom, a premda je sama konstrukcija građevine očuvana, čini se da je u lošijem stanju od prethodnog dvorca. Iako se najavljuje potpuna obnova, kao i u ranije opisanom slučaju Zelingrada, riječ je zasigurno o velikom financijskom ulaganju, a teško je i predvidjeti kada bi ta obnova zaista mogla biti izvršena. Ipak, dvorac ima povijesni značaj, a samim time i turistički, te ga turisti mogu razgledati izvana (TZ Grada Jastrebarskog, 2024).

Dvorac Oršić kod naselja Slavetić izgrađen je nekada u srednjem vijeku kao utvrda, a u kasnijim preinakama od 16. do 18. stoljeća postaje dvorac s gotičkim, renesansnim i baroknim elementima. Naziv je dobio po plemićkoj obitelji Oršić, u čijem je vlasništvu od druge polovice 15. stoljeća sve do 1869. godine. Unutar samog dvorca sačuvani su još neki značajni elementi, poput peći iz 17. stoljeća. Iako je riječ o povijesno značajnoj građevini, ovaj je dvorac u privatnom vlasništvu pa je samim time samo potencijalna turistička atrakcija. Još jedan dvorac u privatnom vlasništvu jest dvorac Zwilling. On se nalazi u središtu Crne mlake, ranije opisanog posebnog ornitološkog rezervata. Dvorac se ponekad naziva i Ribograd, a taj naziv vjerojatno dobiva nakon što se okolno močvarno područje početkom 20. stoljeća pretvara u ribnjake. Slično kao i kod dvorca Oršić, zbog činjenice da je ovaj dvorac u privatnom vlasništvu možemo govoriti o potencijalnoj turističkoj atrakciji (TZ Grada Jastrebarskog, 2024).

Stari grad Okić ili Okić-grad srednjovjekovna je utvrda u blizini Samobora. Ova je utvrda u ruševnom stanju, odnosno riječ je o ostatcima utvrde, a naročito je zanimljiva za planinare jer se nalazi na 499 metara nadmorske visine te se s tog položaja pruža pogled na Zagreb, Medvednicu, Plešivicu, Posavinu i Pokuplje. Najraniji zapisi spominju utvrdu 1193. godine, a postojala je možda i ranije, još u vrijeme srednjovjekovne hrvatskih kraljeva, te je primjer romaničke arhitekture. Zanimljivo je i da je već 1616. godine ova utvrda bila u ruševnom stanju. Ovo je još jedan primjer mogućnosti ulaganja u rekonstrukciju, no čini se da trenutno ne postoji takva inicijativa. Još nekoliko dvoraca i kurija nalazi se u Samoboru i okolici, često s uređenim vrtovima i perivojima, koji također mogu imati određen turistički značaj, ali kod nekih primjera potrebna su dodatna ulaganja ili se koriste u neke druge svrhe. Primjerice, Balagovi dvori danas se koriste kao školska ustanova, a kurija Kiepach i Wagnerova vila zapuštene su, pa je samim time njihov turistički značaj ograničen (TZ Grada Samobora, 2024).

Novi dvori Jelačićevi u Zaprešiću svojedobno su bili dom bana Josipa Jelačića i njegove obitelji. Riječ je o jednom kompleksu koji uključuje stambene i gospodarske građevine, a ban Jelačić kupio je ovo imanje 1852. godine, a tu je i pokopan. Kompleks uključuje kapelicu sv. Josipa, koju je dao izgraditi Josip Jelačić, te mauzolej obitelji Jelačić, koji je prikazan na slici 6, a prema oporuci bana izgradio ga je njegov brat Đuro Jelačić. Obje su građevine izgrađene u neogotičkom stilu. Značaj ovog imanja povezan je s golemim povijesnim značajem bana Josipa Jelačića, a samim time Novi dvori imaju i velik turistički značaj i potencijal. Vrlo je važno i što je cijeli kompleks dobro očuvan i održavan. Uz Nove dvore smješteni su i ranije spomenuti golf tereni i restoran, a u Novim dvorima smješten je i Muzej Matija Skurjeni te turističko-informativni centar (TZ Grada Zaprešića, 2024).

Sl. 6. Mauzolej obitelji Jelačić u Novim dvorima

Izvor: Turistička zajednica Grada Zaprešića, 2024.

Dvorac Lužnica nalazi se u istoimenom naselju pored Zaprešića, a već je navedeno kako je dvorac u vlasništvu Družbe sestara milosrdnica sv. Vinka Paulskog. Riječ je o trokrilnom dvorcu s cilindričnim kulama baroknog stila. Dvorac je u vrlo dobrom stanju te je otvoren za javnost nakon što je provedena obnova od 2005. do 2007. godine, a uz to se u dvorcu organiziraju i razna događanja tijekom godine te je park oko dvorca zaštićen kao spomenik parkovne arhitekture (TZ Grada Zaprešića, 2024).

Stari grad Lukavec smješten je u istoimenom naselju u blizini Velike Gorice. Više puta u prošlosti na tom mjestu građena je i razarana drvena utvrda, a današnja zidana utvrda izgrađena je 1752. godine. Riječ je o još jednom renesansnom nizinskom kaštelu, zatvorenog četverokutnog oblika. Utvrda ima na uglovima četiri četverokutne kule s puškarnicama, visok ulazni toranj te je u prošlosti bila opkoljena obrambenim jarkom ispunjenim vodom. Stari grad Lukavec ima zanimljivu povijest, primjerice poznato je da su se u prošlosti ovdje održavala suđenja vješticama. U Lukavcu je se odvija i znatan dio radnje romana Kći Lotrščaka poznate hrvatske spisateljice Marije Jurić-Zagorke, a danas se u njemu održavaju i neke od lokalnih manifestacija. Stari grad Lukavec dobro je održavan i očuvan te je danas u odličnom stanju, stoga je itekako zanimljiva i značajna turistička atrakcija u Zagrebačkoj županiji (TZ Grada Velike Gorice, 2024).

Dvorac Lovrečina nalazi se sjeveroistočno od Vrbovca te je još jedan primjer srednjovjekovne nizinske utvrde. U ovom je slučaju riječ o trokrilnoj utvrdi s tri kule na uglovima, od čega je u cijelosti očuvano jedno krilo s dvije kule. Dvorac je današnji izgled dobio tijekom građevinskih pothvata u 19. stoljeću. U vlasništvu je Sestara milosrdnica sv. Vinka Paulskog, a one su ga ustupile zajednici Cenacolo na korištenje, no dvorac je ipak moguće posjetiti (TZ Grada Vrbovca, 2024).

3.5.3. Sakralne građevine u Zagrebačkoj županiji

Velik je broj sakralnih građevina u županiji, stoga neće sve ovdje biti opisane. Brojne crkve i kapelice različite su starosti i građene u različitim stilovima, stoga osim u vjerskom turizmu mogu sudjelovati i u kulturnom turizmu. Odabrana su dva primjera značajnih sakralnih građevina, a to su drvene kapele i stara crkva svetog Martina na Martin bregu.

Na području Turopolja, Vukomeričkih gorica i Pokuplja ukupno je sačuvano 11 drvenih kapelica koje su gradili majstori palirskih i tesarskih družbi Turopolja te su one danas jedan od primjera tradicionalnog drvnog graditeljstva. U pravilu se kao glavni građevni materijal koristilo drvo hrasta lužnjaka. Poznato je kako su ovakve kapelice građene još u ranom srednjem vijeku, a većina danas očuvanih izgrađena je u 17. stoljeću. Važno je napomenuti i da je u ovom kraju očuvano nekoliko primjera profanog drvnog graditeljstva, poput stambenih građevina kurija i čardaka (TZ Grada Velike Gorice, 2024).

Stara crkva svetog Martina nalazi se na brežuljku Martin bregu i administrativno pripada području naselja Prozorje, pored grada Dugog Sela. Ova se crkva prvi puta spominje 1334. godine, ali se pretpostavlja da je građevina postojala još i ranije jer je kralj Andrija II. 1209. godine darovao „Zemlju svetog Martina“ templarskom viteškom redu, koji je i izgradio crkvu na tom mjestu. Danas vidljiva građevina prvotno je građena u drugoj polovici 15. stoljeća u kasnogotičkome stilu i kasnije nadograđivana. Ispod danas vidljive građevine pronađeni su gotički temelji crkve koju su vjerojatno gradili ivanovci, viteški red koji dobiva taj posjed nakon ukinuća templarskog reda. Ispod tih temelja pronađeni su još stariji temelji romaničke apside, koju su izgradili templari. Oko crkve nalazi se groblje te su u grobnicama pronađeni mnogi vrijedni predmeti poput nakita, kovanog novca i slično. Neki nalazi upućuju i na postojanje starije crkve i groblja na ovom mjestu, prije gradnje templarske crkve. Zanimljivo je i da arheološka istraživanja nalažu kako lokacija ove crkve bila sveto mjesto i u predkršćanskim vremenima te je ova lokacija bila posvećena slavenskome bogu Perunu

(Institut za arheologiju, 2024). Ova crkva povijesno je i turistički značajna zbog svoje bogate povijesti i svjedočanstva o prisutnosti viteških redova u ovome kraju. Nažalost, crkva je nastradala u potresu 1880. godine kada se znatan dio građevine potpuno urušio, pa su danas vidljivi samo ostatci, prikazani na slici 7 (TZ Grada Dugog Sela, 2024).

Sl. 7. Crkva svetog Martina na Martin bregu

Izvor: TZ Zagrebačke županije, 2024.

3.5.4 Muzeji i ostala materijalna kulturno-povijesna baština Zagrebačke županije

Nekoliko je istaknutih muzeja u gradovima Zagrebačke županije koji upotpunjuju ponudu kulturnog turizma. U Svetom Ivanu Zelini osnovana je Zavičajna zbirka 1977. godine, na temelju koje je 1988. godine osnovan Zavičajni muzej, a on je kasnije preimenovan u Muzej Sveti Ivan Zelina. Muzej se nalazi u centru grada, a muzejska građa sastoji se od oko 14 000 predmeta smještenih u 16 zbirki. Istaknute su zbirka povijesnih isprava s dokumentima iz razdoblja od 14. do 19. stoljeća, arheološka zbirka s predmetima iz razdoblja od kamenog doba do srednjeg vijeka s područja Svetog Ivana Zeline, numizmatička zbirka s primjerima novca iz razdoblja od antike do danas, te etnografska zbirka s predmetima iz svakodnevnog života stanovnika lokalnog područja. Nažalost, ovaj muzej nema stalni postav te se navedena građa i zbirke izlažu na povremenim izložbama (TZ Grada Svetog Ivana Zeline, 2024). Gradski muzej Jastrebarsko u trenutku pisanja ovog rada zatvoren je zbog trajanja obnove oštećenja nastalih potresom. Inače je smješten u staroj zgradi gradske vijećnice izgrađenoj u 19. stoljeću, a ima povijesnu zbirku, zbirku zanata i etno zbirku, koje sadržavaju arheološku, kulturno-povijesnu i etnografsku baštinu jastrebarskog kraja. Uz to, postoji i zasebna zbirka predmeta vezanih uz dvorac Erdödy i povijest grofova Erdödy. Ovaj muzej inače ima i stalni postav koji se uvijek može razgledati, no kako je spomenuto trenutno je zatvoren zbog obnove (TZ Grada Jastrebarskog, 2024). Već je spomenut Muzej Matije Skurjenija, smješten u Novim dvorima Jelačićevim, a riječ je o muzeju posvećenom istoimenom slikaru. Matija Skurjeni za života se bavio soboslikarstvom i slikanjem, a slikanju se naročito posvetio tijekom svoje mirovine, te je za života osvajao nagrade diljem Europe, te sudjelovao u osnivanju Likovne sekcije u Zagrebu i kasnije Društva naivnih umjetnika Hrvatske. Godine 1987. osnovana je Galerija Matije Skurjenija, a 2000. godine ona prerasta u današnji muzej (TZ Grada Zaprešića, 2024). Godine 1960. osnovan je Muzej Turopolja u nekadašnjem sjedištu Plemenite općine turopoljske, a u tom se muzeju čuva bogata arheološka, etnografska i kulturno-povijesna građa lokalnog područja. Ona se sastoji od oko 3 500 predmeta te više od 20 000 fotografija i negativa. Ovaj muzej ima stalni postav, a osim toga organizira i povremene izložbe te razne radionice (TZ Grada Velike Gorice). Najmlađi od navedenih jest Muzej Ivanić-Grada, koji je osnovan 2014. godine, dakle star je tek 10 godina u trenutku pisanja ovog rada, a s radom je počeo dvije godine kasnije. Slično kao muzeji u Svetom Ivanu Zelini, Jastrebarskom i Velikoj Gorici, riječ je o muzeju koji bi trebao čuvati opću povijest lokalnog područja, a zanimljivo je da je osnivanje ovog muzeja rezultat inicijative građana Ivanić-Grada. Muzej radi svakog dana

te ima stalni i povremene postave, a povremeno se organiziraju i razne radionice i predavanja (TZ Grada Ivanić-Grada, 2024).

Osim dvoraca, sakralnih građevina i muzeja, postoje i razne druge građevine i kulturne ustanove i društva za koje se može reći da imaju značaj u turizmu. Već je spomenuto da je u turopoljskom području, osim drvenih kapelica, očuvano i nekoliko drvenih profanih građevina, a u Dugom Selu nalazi se i jedno etno-naselje s nekoliko sačuvanih primjera tradicionalnih drvenih kuća (TZ Grada Dugog Sela, 2024). Još jedan primjer turistički značajnih građevina jesu Godrijanov mlin na potoku Draga u Dragi Svetojanskoj, obnovljen 2007. godine, te Mlinareva iža, koja je uz njega izgrađena 2009. godine. Godrijanov mlin u potpunosti je obnovljen tako da danas melje žitarice na tradicionalan način uz pomoć izvorske vode i mlinskog kamena, dok je Mlinareva iža zapravo novogradnja te je izgrađena kako bi predstavljala tradicionalnu kuću u kakvima su živjele mlinareve obitelji u prošlosti i sadržava sve tradicionalne elemente (TZ Grada Jastrebarskog, 2024). U okolici Samobora nalazi se Rudnik svete Barbare, jedan od najstarijih europskih rudnika bakra i željeza, koji je uređen za turističke posjete uz stručno vodstvo, a turistima se nudi i kolač rudarska greblica, tradicionalni obrok rudara u prošlosti koji će još biti spomenut u poglavlju o gastronomskoj ponudi (TZ Grada Samobora, 2024). Područje oko Ivanić-Grada poznato je po istraživanju i eksploataciji nafte i plina, a taj se dio povijesti ovog područja, kao i ostala industrijska baština, u novije vrijeme počinje turistički valorizirati (TZ Grada Ivanić-Grada, 2024). Osim toga, u gradovima županije postoje razni spomenici, galerije, kulturno-umjetnička društva koja sudjeluju u nekim od ranije navedenih manifestacija, pa i kazalište u Velikoj Gorici, koji zbog opsega diplomskog rada neće biti detaljnije opisani, a informacije o kojima su dostupne na internetskim stranicama gradskih turističkih zajednica.

3.5.5. Nematerijalna kulturna baština Zagrebačke županije

Nematerijalna baština može dati važan doprinos ukupnoj turističkoj ponudi nekog područja, turistima je zanimljiva, a nerijetko iz nje proizlaze i jedinstveni suveniri specifični za to područje. Stoga je bitno u ovom radu opisati zaštićenu nematerijalnu kulturnu baštinu.

Bježeći pred osmanlijskim provalama, u 16. stoljeću na područje uz rijeku Sutlu doselio se veći broj čakavaca. Oni su vremenom prihvatili neke elemente lokalnog dijalekta u tom području, ali i zadržali neke elemente čakavskog dijalekta pa se razvio specifični kajkavski donjosutlanski ikavski dijalekt, koji je danas zaštićeno nematerijalno dobro ovog područja.

Danas se ovaj dijalekt očuvao na području naselja Brdovca, Marije Gorice, dijela Pušće i dijela Dubravice. Turopoljski dijalekt također se danas smatra jednim od nematerijalnih dobara na prostoru županije. Ovaj dijalekt pripada kajkavskom narječju, ali je specifičan po tome što je zadržao neke karakteristike iz starijih vremena.

Zaštićena je i tradicionalna proslava blagdana svetog Jurja u Turopolju. Taj se blagdan slavi u travnju svake godine, a proslava je tradicionalno povodom početka proljeća i početka plodne godine. Ovaj običaj potječe još iz predkršćanskih vremena, a glavni je dio proslave paljenje velike lomače, jurjevskog krijesa, ispred zidina ranije spomenutog starog grada Lukavca.

Zaštićene su dvije vrste tradicionalnog nakita – kraluš i pletena koladra. Kraluš je tradicionalni vratni nakit za svečane prilike. Raskošan je i namijenjen je kao modni dodatak narodnoj nošnji, a tradicionalno je prikazivao podatke o dobi te bračnom i društvenom statusu žene koja ga nosi. Kao najpoznatiji je istaknut samoborski kraluš. Pletena koladra je također svečani nakit, slična je kralušu, ali je specifična za područje uže okolice Jastrebarskog.

Nekoliko je tradicionalnih obrta prisutnih u županiji zaštićeno, a možda je najpoznatiji medičarski obrt, odnosno izrada licitara. Ovaj obrt nije specifičan samo za područje Zagrebačke županije, već i šire, a važno je istaknuti i da je on uvršten na UNESCO-ov Popis nematerijalne kulturne baštine čovječanstva, čime je posebno istaknut njegov značaj. Na području županije istaknuto je nekoliko medičarskih obrta koje turisti mogu posjetiti, a to su Oslaković i Arko u Samoboru, Saraga u Velikoj Gorici te Bičak u Bedenici. Opančarski obrt Kruh Vuk zaštićeno je kulturno dobro konkretno vezano za tradiciju obitelji Kruh Vuk. Riječ je o izradi tradicionalne kožne obuće, ručno izrađene i uobičajene prije pojave suvremene obuće iz masovne, komercijalne proizvodnje, a naročito je značajno da obitelj Kruh Vuk i danas čuva baštinu te izrađuje ovakvu tradicionalnu obuću. Posljednji istaknuti zaštićen obrt jest obrada lana na tradicionalnim tkalačkim stanovima. Ova je tradicija gotovo izumrla, ali danas se ponovno počinje saditi i obrađivati lan, te je u Ivanić-Gradu kao suvenir tog grada, ali i cijele županije, turistima ponuđen laneni ručnik.

Ranije spomenuti kolač rudarska greblica trenutno je jedini zaštićeni prehrambeni proizvod Zagrebačke županije, a riječ je o skromnoj slanoj piti iz Ruda, koja je tradicionalno bila obrok, ponekad jedini, rudara. Osim toga, postoji inicijativa da se zaštiti vrbovečka pera, što je još jedna vrsta tradicionalne slane pite, a ona je i središnji proizvod ranije spomenute vrbovečke manifestacije *Kaj su jeli naši stari* (TZ Zagrebačke županije, 2024).

3.6. Gastronomska i eno-gastronomska ponuda Zagrebačke županije

Gastronomska i eno-gastronomska ponuda u novije su vrijeme postale vrlo važnim dijelom turističke ponude nekog područja, stoga je važno ukratko se osvrnuti na njih i u ovom radu. Što se tiče gastronomije, nije nimalo iznenađujuće da se na prostoru županije nalazi popriličan broj restorana i ostalih ugostiteljskih objekata prilagođenih različitim njezima i novčanicima, kao i razne gastronomske manifestacije, neke od kojih su navedene ranije u ovom radu. S obzirom na opseg ovoga rada, ovdje neće biti popisani i opisani svi restorani i ostali objekti, već će biti prikazana odabrana tradicionalna jela specifična za područje županije. Što se tiče eno-gastronomske, odnosno ponude vina, bit će ukratko opisane vinske ceste kao važan dio turističke ponude u županiji.

Rudarska greblica i vrbovečka pera već su spomenute kao tradicionalni kolači s područja županije. Još neka istaknuta desertna jela su plešivički copanjek, zlevanka i kremšnita. Plešivički copanjek slani je kolač vrlo sličan rudarskoj greblici, ali specifičan za plešivički kraj. Zlevanka je naziv jednostavne kocke od kukuruznog brašna sa svježim sirom ili vrhnjem, karakteristične za cijelu sjevernu Hrvatsku. Kremšnita je slatki kolač koji se u raznim varijacijama radi na širem srednjoeuropskom području, a u Hrvatskoj su najpoznatije samoborske kremšnite. Istaknuta su jela još samoborska kobasica, tradicionalna suha kobasica od najkvalitetnijih komada svinjskog mesa, kotlovina, jelo s više vrsta mesa i povrća koje se kuha u velikom željeznom tanjuru na otvorenoj vatri, zatim vankuši i bele kobase, autohtona jela s područja Ivanić-Grada, kotlet s trsja, spoj hrane s vinogradarskom tradicijom i jelo koje se po običaju priprema tijekom berbe grožđa, a od ribljih jela istaknute su, primjerice, žumberačke pastrve (<https://croatia.hr/>, 2024).

Vinogradarstvo ima dugu tradiciju u Zagrebačkoj županiji, a lokalna vina važan su dio turističke ponude županije. Danas postoje tri vinske ceste u županiji – Plešivička, Samoborska i Zelinska vinska cesta. Vinske su ceste zapravo osmišljene kao svojevrsne turističke rute duž kojih se nalaze vinogradarska gospodarstva, kušaonice, a ponekad i smještajni kapaciteti koje turisti mogu posjećivati. Plešivička vinska cesta otvorena je 2001. godine i uključuje oko 40 vinara. Nude se neke poznate sorte vina kao što su chardonnay, rajnski rizling, sauvignon, traminac te crni, bijeli i sivi pinot, a posebno treba istaknuti autohtone sorte portugizac, plavec žuti, slatki zelenac i šipelj. Također treba posebno naglasiti kako su plešivički vinari prepoznatljivi i po pjenušavim vinima (TZ Grada Jastrebarskog, 2024). Samoborska vinska cesta nešto je mlađa te je otvorena 2012. godine. Vinogradarstvo i na ovom području ima dugu

tradiciju, pa najstariji dokument koji spominje postojanje vinograda u samoborskom području datira iz 13. stoljeća, a danas se proizvode raznolike sorte vina. Na ovom području postoje i proizvođači rakija i likera, koji su također uključeni u Samoborsku vinsku cestu, a nastoji se i druge turističke sadržaje i atrakcije, poput ranije spomenute Grgosove špilje, uključiti u Samoborsku vinsku cestu, što je pozitivno i u skladu s konceptom integrirane turističke ponude (TZ Grada Samobora, 2024). Posljednja je Zelinska vinska cesta, koja danas obuhvaća 15 vinara. Isto kao kod prvih dviju navedenih vinskih cesta, osnovna je ponuda posjećivanje podruma i kušaonica vinara te kušanje vina, a neka gospodarstva imaju i gastronomsku ponudu. Od sorti vina koje se proizvode u zelinskom kraju najviše se ističe sorta kraljevina, koja je autohtona sorta tog područja (TZ Grada Svetog Ivana Zeline, 2024).

3.7. Smještajni kapaciteti u Zagrebačkoj županiji

Postoje razne vrste smještajnih kapaciteta u Zagrebačkoj županiji. Među njima su i brojna seljačka turistička gospodarstva koja pružaju, između ostaloga, usluge smještaja i koja će biti zasebno opisana u sljedećem poglavlju. Ističe se Camp Zagreb, kamp smješten uz jezera u Rakitju, koji doprinosi diverzifikaciji ponude smještaja u županiji (TZ Zagrebačke županije, 2024). Osim toga, neće biti detaljnije opisan svaki pojedini smještajni kapacitet u ovom radu, ali je važno napomenuti da postoje razni hoteli, apartmani, sobe i slično, a naročito su brojne i kuće za odmor. Detaljnije informacije o svemu tome dostupne su na internetskim stranicama gradskih turističkih zajednica korištenih u ovome radu, izuzev one grada Vrbovca, za koju je već ranije navedeno kako je prilično siromašna informacijama. Ono što je važno napomenuti jest da, premda postoji nekoliko kuća i vila s najvišom kategorizacijom od pet zvjezdica, u trenutku pisanja ovog rada nije pronađen niti jedna hotel s najvišom kategorizacijom u županiji. Premda je to relevantan podatak, ovaj rad ne ističe nepostojanje hotela s pet zvjezdica kao ključan nedostatak jer je za takav zaključak ipak potrebno napraviti istraživanje tržišta i odrediti postoji li uopće potreba za takvim hotelom, čime se ovaj rad ne bavi, a to može biti predmet daljnjeg istraživanja.

3.8. Seljačka turistička gospodarstva u Zagrebačkoj županiji

Nažalost, čini se kako nije dostupan točan podatak o ukupnom broju seljačkih turističkih gospodarstava koja su aktivna u trenutku pisanja ovog rada. Autor je zbog toga

kontaktirao i Turističku zajednicu Zagrebačke županije, međutim nije dobiven taj podatak, stoga će ovdje biti korištene informacije dostupne na internetskim stranicama lokalnih turističkih zajednica. Uz to, na internetskoj stranici županijske turističke zajednice pronađena je jedna starija turistička brošura, tiskana krajem 2013. godine, koja je popisala tada postojeće smještajne objekte u županiji, odnosno gospodarstva i tvrtke koje nude usluge smještaja. Iste su razvrstane u sljedeće tri kategorije: smještaj, izletišta, seoski turizam. Zanimljivo je da na internetskim stranicama turističkih zajednica nisu navedena neka gospodarstva koja i danas rade, a sadržana su u toj staroj brošuri. Isto tako, neka od gospodarstava navedenih u brošuri u međuvremenu prestala su se baviti turizmom. U svakom slučaju, brošura je korištena prvenstveno kao nadopuna podataka pronađenih na spomenutim internetskim stranicama.

Na području Svetog Ivana Zeline istaknuto je šest ovakvih gospodarstava, a to su Eko selo Gradunje, Eko vina Čegec, Izletišta Hrupec, Izletišta obitelji Ferin, Izletišta „Vina Kos-Jurišić“ te Restoran izletišta Ljubekov Gaj. Nije sasvim jednostavno kategorizirati sva ova gospodarstva, odnosno objekte, kao seljačka turistička gospodarstva ako se držimo tipične ponude turizma na seljačkom gospodarstvu prema Franić i Cunj (2007), koja je navedena ranije u ovom radu. Primjerice, niti jedno od navedenih šest turističkih gospodarstava prema dostupnim informacijama ne nudi posjetiteljima mogućnost sudjelovanja u poslovima u polju ili procesu proizvodnje vina. Uz to, ne pružaju sva niti smještaj. Može se zaključiti kako je osnovni dio ponude ovih gospodarstava upravo gastronomska ponuda, koja često obuhvaća tradicionalna jela lokalnog područja, a neka od ovih gospodarstava bave se i vinogradarstvom pa u ponudi imaju i vlastita vina – to je slučaj kod Eko vina Čegec, Izletišta „Vina Kos-Jurišić“ te Restoran izletišta Ljubekov Gaj. Zanimljiv dio ponude Izletišta „Vina Kos-Jurišić“ je i piknik u vinogradu, pri čemu posjetitelji proizvode iz ponude gospodarstva konzumiraju na tlu između redova u vinogradu. Turistička brošura iz 2013. godine od navedenih gospodarstava sadržava samo Ljubekov Gaj i to upravo u kategoriji seoskog turizma. Osim toga, navedeno je još i gospodarstvo Eko selo Gradunje, koje je u međuvremenu prestalo s radom.

Dostupne informacije na internetskoj stranici Turističke zajednice Grada Svete Nedelje (2024) ne navode niti jedno gospodarstvo koje bi se s punim pravom moglo kategorizirati kao seljačko turističko gospodarstvo, a čini se kako je najbližnje tome Izletišta Suhina. To je zapravo ugostiteljski objekt čije uređenje sadržava neke tradicionalne elemente, ali, izuzev gastronomske ponude s tradicionalnim jelima, izostaju ostali elementi turističke ponude tipične za seljačka turistička gospodarstva. Ono je i u ranije spomenutoj brošuri navedeno u kategoriji

izletišta, stoga se može reći da na području Svete Nedelje trenutno nema seljačkih turističkih gospodarstava.

Na području Jastrebarskog postoji nekoliko gospodarstava koja se mogu smatrati seljačkim turističkim gospodarstvima, a to su Malo gospodarstvo Kolarić, Režekov podrum, OPG Cibani i Vinarstvo Španić. Ovdje je također riječ o smještajnim kapacitetima i gastronomskoj ponudi kao temelju ponude na ovim gospodarstvima. Uz to, Režekov podrum nudi mogućnost kupnje suvenira, Malo gospodarstvo Kolarić i Vinarstvo Španić nude vina iz vlastite proizvodnje, a OPG Cibani uz vina iz vlastite proizvodnje nudi i smještaj u tradicionalnoj drvenoj kući. Slično kao i kod ranije navedenih gospodarstava u Svetom Ivanu Zelini, ponuda ovih gospodarstava ne uključuje mogućnost sudjelovanja u radu u polju i slično (TZ Grada Jastrebarskog, 2024). Tu je još i Repro eko farm, gospodarstvo koje nije navedeno na internetskoj stranici gradske turističke zajednice, a pronađeno je u ranije spomenutoj brošuri. Ovo gospodarstvo također pruža usluge smještaja i gastronomske usluge, a fokus je na uzgoju i konzumaciji veganske hrane pa u tom smislu ovo gospodarstvo odskaka od ostatka turističke ponude, a povremeno organiziraju i edukacije na temu zdrave hrane i održivog razvoja. Ovo je i jedno od gospodarstava s čijim je predstavnicima proveden intervju tijekom ovog istraživanja, pa će još biti spomenuto kasnije. Osim toga, u brošuri je spomenuta Vinska kuća Jana, no čini se kako je ovo gospodarstvo jedno od onih koja su prestala s radom (TZ Zagrebačke županije, 2024).

U kategoriji seoskih domaćinstava na internetskoj stranici Turističke zajednice Grada Samobora (2024) navedeno je sedam gospodarstava, a to su Izletišta i vinotočje Pavlin, Izletišta Kuzmanović Slavagora, Izletišta Mlin iz bajke, Izletišta Oslaković, Izletišta Sirovica, Izletišta Kršlinov mlin te OPG Franjko. I kod ovih gospodarstava temelj ponude čine gastronomska i eno-gastronomska ponuda te tradicionalno uređeni ugostiteljski i smještajni objekti. Ističe se Izletišta i vinotočje Pavlin po tome što su sva hrana i vino u ponudi isključivo iz vlastite proizvodnje, a posebni naglasak treba staviti na Izletišta Mlin iz bajke te Izletišta Kršlinov mlin, dva gospodarstva u sklopu kojih su tradicionalni mlinovi na vodeni pogon. U ponudi navedenih gospodarstava također nedostaje mogućnost da posjetitelji sudjeluju u radu u poljima ili vinogradima ili slično. Ranije spomenuta brošura izletišta Kršlinov mlin i Mlin iz bajke svrstava u kategoriju izletišta, a ne seoskog turizma. Kao što je već ranije navedeno, ovaj rad ne ulazi u pitanje kategorizacije pojedinih gospodarstava, s obzirom da niti korištena literatura ne nudi stroge uvjete koje određeno gospodarstvo mora zadovoljiti kako bi se smatralo seljačkim turističkim gospodarstvom, a uz to gospodarstva opisana u ovom radu u

pravilu nemaju sve elemente ponude koje navodi literatura. U svakom slučaju, na području Samobora nalazi se još jedno gospodarstvo, koje iz nepoznatog razloga nije navedeno na internetskoj stranici gradske turističke zajednice, ali je navedeno u brošuri i to u kategoriji seoskog turizma, a to je Etno kuća pod Okićem, koja se nalazi u neposrednoj blizini ranije spomenute utvrde. Riječ je o tradicionalnoj kući u kakvoj se nekada živjelo s gospodarskom zgradom, u njoj se nalazi zavičajna zbirka, a gospodarstvo nudi i uslugu smještaja.

Slično kao i kod Svete Nedelje, na području Zaprešića nema seljačkih turističkih gospodarstava. Na internetskoj stranici Turističke zajednice Grada Zaprešića (2024), kao i u turističkoj brošuri iz 2013. godine Turističke zajednice Zagrebačke županije (2024) nije navedeno niti jedno gospodarstvo koje bi se moglo svrstati u ovu kategoriju.

Na području Velike Gorice pronađeno je jedno gospodarstvo koje se može svrstati u kategoriju seljačkog turističkog gospodarstva, a to je Turopoljski grunt obitelji Dianežević. Gospodarstvo uključuje dvije tradicionalne drvene kuće tipične za turopoljski kraj, s tradicionalnim predmetima u kućama i okućnici, a ponuda obuhvaća gastronomsku ponudu te organizaciju raznih proslava (TZ Grada Velike Gorice, 2024).

U blizini Ivanić-Grada nalazi se vjerojatno najbolji primjer seljačkog turističkog gospodarstva od svih navedenih, a to je Seoski turizam Kezele. Ovo je gospodarstvo uključeno i u intervju, a prema njihovim riječima to je najveće takvo gospodarstvo u Hrvatskoj s više od 30 zaposlenika. Turistička je ponuda razmjerno široka, a uključuje gastronomsku ponudu s tradicionalnim jelima, vina iz vlastite proizvodnje, smještaj u tradicionalno građenim i uređenim objektima, organiziranje raznih proslava, jahanje i slično. Uz to, ovo gospodarstvo ima i bogatu etnografsku zbirku s oko 5 000 predmeta, a može se razgledati i vinograd te štala s domaćim životinjama ili kupiti domaće proizvode iz suvenirnice. Čini se kako i ovdje u ponudi nedostaje mogućnost sudjelovanja posjetitelja u radovima, koju literatura navodi kao tipičan dio ponude ovakvih gospodarstava (TZ Grada Ivanić-Grada, 2024).

Na području Vrbovca i Dugog Sela nema seljačkih turističkih gospodarstava koja rade u trenutku pisanja ovog diplomskog rada, ali u ranije spomenutoj brošuri pronađena su dva gospodarstva u Dugom Selu i jedno u Vrbovcu koja su svrstana u kategoriju seoskog turizma. Nasumičnim odabirom za potrebe intervjua, autor je pokušao sva tri gospodarstva kontaktirati. Nije uspostavljen kontakt s gospodarstvom naziva Stari glog, koje se nalazilo u blizini Vrbovca, a više ne postoji niti internetska stranica navedena u brošuri, što navodi na zaključak da je u nekom trenutku ovo gospodarstvo prestalo s radom. Preostala dva gospodarstva, Matezović te

OPG Orlando Sesan, nalaze se na području Dugog Sela te su njihovi predstavnici uspješno kontaktirani. OPG Orlando Sesan već se više godina ne bavi turizmom, a vlasnik kaže kako će uskoro zatvoriti OPG te se prestati baviti i poljoprivredom. Gospodarstvo Matezović prema riječima vlasnika prodano je prije desetak godina zbog privatnih razloga, ali je novi vlasnik planirao preuređenje i ponovno otvaranje pri čemu mu je planove pomrsila nedavna pandemija bolesti COVID-19. Dakle, spomenuta brošura iz 2013. godine navodi ukupno pet gospodarstava koja su od 2013. godine do danas prestala s radom. S obzirom na mali ukupni broj ovakvih gospodarstava, ta brojka od njih pet je značajna, stoga bi otkrivanje razloga zašto su ona prestala s radom mogao biti predmet nekog daljnjeg istraživanja.

Slika 8. prikazuje smještaj svih navedenih izletišta i seljačkih turističkih gospodarstava na karti. Ona su prilično neravnomjerno raspoređena u županiji i koncentrirana su u zapadnom dijelu županije, u okolici Samobora i Jastrebarskog, te u sjeveroistočnom dijelu županije, u okolici Svetog Ivana Zeline. Osim toga, spomenuto je kako je pronađeno samo po jedno gospodarstvo na području Ivanić-Grada i Velike Gorice te je na karti jasno vidljiv nedostatak ovakvih gospodarstava u istočnom i južnom dijelu županije.

Sl. 8. Izletišta i seljačka turistička gospodarstva u Zagrebačkoj županiji

Izvor: Google Maps, 2024.

4. INTERVJU S PREDSTAVNICIMA SELJAČKIH TURISTIČKIH GOSPODARSTAVA

Prvo pitanje bilo je: Koje usluge i sadržaje pružate svojim gostima? Predstavnica gospodarstva Repro eko farm istaknula je smještaj, vegansku hranu koja većim dijelom potječe iz vlastite poljoprivredne proizvodnje, organiziranje proslava te edukaciju djece o zdravoj hrani i održivom razvoju. Predstavnici OPG Cibana te Režekovog podruma ističu da njihova ponuda uključuje smještaj i gastronomsku ponudu koja se sastoji od proizvoda lokalnih poljoprivrednih proizvođača, a Režekov podrum ima i vina iz vlastite proizvodnje. Predstavnica OPG Kezele istaknula je smještaj, organiziranje proslava, gastronomsku ponudu koja se većim dijelom sastoji od vlastitih proizvoda te vino iz vlastite proizvodnje.

Drugo pitanje bilo je: Koje dodatne usluge i sadržaje planirate u budućnosti pružati svojim gostima? Cilj ovog pitanja jest saznati postoji li kod aktera u ruralnom turizmu želja i namjera za dodatnim ulaganjima i proširivanjem poslovnih aktivnosti. Može se smatrati pozitivnim to što su predstavnici tri gospodarstva istaknuli namjeru za proširivanjem, dok je predstavnica gospodarstva Režekov podrum kazala kako trenutno nema namjere za proširenje ponude. Na OPG Kezele, prema vlastitim riječima, kontinuirano se šire smještajni kapaciteti i uvode noviteti u ponudi usluga za poslovne grupe te namjeravaju i u budućnosti nastaviti na taj način širiti ponudu. Predstavnici OPG Cibana kažu kako u budućnosti namjeravaju izgraditi manji kamp i bazen te uključiti razne sportske sadržaje u svoju ponudu, a na gospodarstvu Repro eko farm vlasnici planiraju diverzificirati proizvodnju hrane.

Treće je pitanje glasilo: Kakvu korist ostvaruje Vaše gospodarstvo od bavljenja turizmom? Ovo pitanje bilo je namijenjeno da ispita neizravne učinke turističke djelatnosti na gospodarstva, a ne izravan učinak povećanja novčane zarade. Predstavnica Režekovog podruma nije istaknula nikakve pozitivne učinke, ali su zato predstavnici ostalih gospodarstava istaknuli da im turistička djelatnost olakšava, odnosno povećava, prodaju vlastitih proizvoda poput vina, a predstavnica OPG Kezele ističe i prodaju proizvoda lokalnih OPG-a. Samim time, intervjuirani predstavnici zapravo potvrđuju ono što navodi literatura, da turistička djelatnost osim izravne financijske koristi, odnosno zarade, pozitivno utječe i na poljoprivrednu djelatnost ovakvih gospodarstava tako što olakšava plasiranje i prodaju vlastitih proizvoda, što je spomenuto i ranije u ovom radu.

Četvrto je pitanje bilo: Koje su najvažnije prepreke s kojima se suočavate u Vašoj turističkoj djelatnosti? Ovo je pitanje vjerojatno i najvažnije pitanje ovoga intervjua, s obzirom

da je ove informacije teško pronaći u ostalim izvorima, odnosno ovakva ispitivanja u obliku intervjua ili ankete su uglavnom jedini izvor takvih informacija. Za OPG Kezele glavna istaknuta prepreka je smanjeni obujam posla tijekom ljeta. Predstavnici preostala tri gospodarstva svi su naveli nedostatak radne snage na prvom mjestu. Osim toga, predstavnici OPG Cibana navode još i rast cijena i troškova proizvodnje te ponekad kompliciranu birokraciju, a predstavnica Repra eko farm navodi ograničeno tržište, što je specifična prepreka ovoga gospodarstva jer ono u ponudi ima isključivo veganske proizvode. S obzirom na ove odgovore, možemo zaključiti da je trenutno najveća prepreka s kojom se suočavaju ovakva gospodarstva nedostatak radne snage.

Peto i posljednje pitanje glasilo je: Kakvu suradnju ostvarujete s državnim i lokalnim institucijama? Slično kao i kod prethodnog pitanja, i ovo nam daje uvid u informacije koje se teško pronalaze u ostalim izvorima. Predstavnica Režekovog podruma suradnju s nadležnim institucijama ocjenjuje kao osrednju, dok ostali predstavnici daju ukupno pozitivne ocjene. Predstavnica OPG-a Kezele ističe državne subvencije koje je gospodarstvo primalo za vrijeme nedavne pandemije bolesti COVID-19 te suradnju s lokalnim institucijama kroz sudjelovanje u raznim manifestacijama, predstavnici OPG-a Cibana ističu županijske financijske potpore i pomoć lokalne turističke zajednice u marketingu i pronalasku gostiju, a predstavnica Repra eko farm ističe pomoć turističke zajednice u obliku savjetovanja i praćenja poslovanja. S obzirom na ove odgovore, može se zaključiti da nadležne institucije surađuju s akterima u ruralnom turizmu i u određenoj mjeri kroz financijske potpore i savjetovanje preuzimaju ulogu u strateškom planiranju i usmjeravanju razvoja ruralnog turizma. To je u skladu s idejom o ulozi državnih i lokalnih institucija u ruralnom turizmu koju podupire literatura, a koja je objašnjena ranije u ovom radu. Ipak, subjektivni dojam autora nakon provedenih intervjua jest da kod ispitanika ipak postoji određena skeptičnost prema suradnji s institucijama, stoga su potrebni dodatni napor za razvijanje tog odnosa u pozitivnom smjeru.

5. USPOREDBA TURIZMA ZAGREBAČKE ŽUPANIJE S OSTALIM KONTINENTALNIM ŽUPANIJAMA

Ruralni turizam danas se razvija u cijeloj Hrvatskoj, stoga je potrebno usporediti rezultate koje ostvaruje Zagrebačka županija s ostalim hrvatskim županijama kako bismo stupanj razvijenosti turizma ove županije staviti u kontekst cijele države. Pritom je iz ove usporedbe izuzet Grad Zagreb jer je njegov turizam pretežno urbanog karaktera, a isto tako

nisu uzete u obzir primorske županije jer u tim županijama dominira maritimni turizam u obalnim mjestima. Uz to, premda je prisutan ruralni turizam u primorskim županijama, literatura navodi kako je i on drugačijeg karaktera zbog utjecaja turizma na obali i otocima (Bartoluci i dr., 2015). Osim toga, s obzirom na opseg ovoga rada, bit će uspoređeni podatci o broju turističkih dolazak i noćenja na razini županija, stoga takvi podatci za primorske županije ne bi bili relevantni za ovu usporedbu, s obzirom da zasigurno velika većina dolazaka i noćenja u primorskim županijama otpada na obalna mjesta. Iz navedenih razloga, u tablici 1 navedeni su podatci o broju ostvarenih turističkih dolazaka i noćenja u 13 kontinentalnih županija u 2023. godini. Uz to, važno je napomenuti da korišteni podatci na razini županija mogu uključivati i gradski turizam i ostale vrste turizma. Međutim, u navedenim županijama dominiraju manja naselja i ruralni prostor, a gradovi su relativno malobrojni te u promatranim županijama nema niti jednog grada s više od 100 000 stanovnika. Samim time, iako bi dublje istraživanje moglo uključiti razlučivanje podataka koji se konkretno odnose na ruralni turizam što bi umanjilo ukupne brojke, podatci korišteni u nastavku ovog poglavlja mogu se smatrati adekvatnima za međusobnu usporedbu na razini županija i donošenje općih zaključaka.

Tab. 2. Ostvareni turistički dolasci i noćenja u 13 kontinentalnih županija u 2023. godini

Županija	Dolasci	Dolasci (%)	Noćenja	Noćenja (%)
Karlovačka	345 613	27,47	622 764	24,74
Krapinsko-zagorska	191 603	15,23	414 222	16,45
Zagrebačka	148 628	11,82	265 018	10,53
Osječko-baranjska	124 258	9,88	253 118	10,05
Varaždinska	103 216	8,21	241 220	9,58
Međimurska	94 556	7,52	215 597	8,56
Vukovarsko-srijemska	93 801	7,46	150 735	5,99
Bjelovarsko-bilogorska	28 975	2,30	83 102	3,30
Brodsko-posavska	42 152	3,35	68 137	2,71
Požeško-slavonska	24 559	1,95	64 782	2,57
Sisačko-moslavačka	25 457	2,02	57 887	2,30
Koprivničko-križevačka	19 119	1,52	44 950	1,79
Virovitičko-podravska	16 000	1,27	36 032	1,43
Ukupno	1 257 937	100,00	2 517 564	100,00

Izvor: DZS, 2024b.

Podatci prikazani u tablici 2. daju prilično pozitivnu sliku jer je Zagrebačka županija u 2023. godini ostvarila treći rang po broju turističkih dolazaka i noćenja od odabranih 13 kontinentalnih županija, a bolje rezultate od Zagrebačke županije prema oba pokazatelja u toj su godini ostvarile samo Krapinsko-zagorska i Karlovačka županija, a na te tri županije otpada više od 51 % ukupno ostvarenih noćenja u svim promatranim županijama. Uz to, valja naglasiti i da je šest od ukupno 13 kontinentalnih županija u istoj godini ostvarilo manje od 50 000 turističkih dolazaka, a ujedno je u tih šest županija ukupno ostvareno tek nešto više od 14 % od ukupnog broja noćenja u svim promatranim županijama. Samim time, može se zaključiti da je Zagrebačka županija jedan od turistički razvijenijih dijelova kontinentalne Hrvatske.

Osim usporedbe broja ostvarenih turističkih dolazaka i noćenja kontinentalnih županija, važno je prikazati i promjenu tih brojki u Zagrebačkoj županiji kroz godine, što je prikazano u tablici 3.

Tab. 3. Broj ostvarenih turističkih dolazaka i noćenja u Zagrebačkoj županiji od 2019. do 2023. godine

Godina	2019.	2020.	2021.	2022.	2023.
Dolasci	139 913	42 206	79 586	126 615	148 628
Noćenja	225 561	82 323	150 760	229 238	265 018

Izvor: DZS, 2024c.

Tablica 3. prikazuje promjenu u broju ostvarenih turističkih dolazaka i noćenja u Zagrebačkoj županiji po godinama, i to za razdoblje od 2019. do 2023. godine. Važno je naglasiti veliki pad u 2020. godini u odnosu na prethodnu godinu, koji je prisutan i u ostalim hrvatskim županijama, a posljedica je početka pandemije bolesti COVID-19 u 2020. godini. Isto je tako važno istaknuti da je oporavak u turizmu bio razmjerno brz, pa su tako već 2022. godine ostvareni slični rezultati u odnosu na 2019. godinu, pri čemu je broj ostvarenih dolazaka još uvijek bio nešto manji 2022. godine, a broj noćenja je već u toj godini blago premašio 2019. godinu. U svakom slučaju, prema ovim je podacima jasno da se, barem zasad, nakon tog brzog oporavka nastavlja rast broja turističkih dolazaka i noćenja te su ostvarene brojke u 2023. godini osjetno premašile rezultate iz 2019. godine.

6. SWOT ANALIZA RURALNOG TURIZMA U ZAGREBAČKOJ ŽUPANIJI – PREDNOSTI, NEDOSTATCI, MOGUĆNOSTI, PRIJETNJE

Ovo je poglavlje ključno u ovom diplomskom radu te će u nastavku biti prikazane prednosti, nedostaci, mogućnosti i prijetnje ruralnog turizma u Zagrebačkoj županiji koje je autor prepoznao i izdvojio na temelju korištenih izvora i literature te provedenog intervjua, odnosno prvenstveno se temelji na autorovoj subjektivnoj procjeni.

6.1. Prednosti

Zagrebačka županija ima brojne prednosti za razvoj ruralnog turizma, a one su zasigurno u velikoj mjeri i omogućile dosadašnji razvoj ruralnog turizma u ovoj županiji. Na prvom mjestu treba izdvojiti povoljan turističkogeografski i prometnogeografski položaj ove županije – nalazi se u središnjem dijelu Hrvatske te okružuje Zagreb, glavni i najveći grad

Hrvatske, a uz to kroz županiju prolaze brojne prometnice od nacionalnog i međunarodnog značaja te se unutar granica županije nalazi i najveća zračna luka u državi. Kao dodatna prednost može se istaknuti i neposredna blizina Krapinsko-zagorske i Karlovačke županije – jedine dvije kontinentalne županije koje su u 2023. godini ostvarile bolje turističke rezultate od Zagrebačke županije. Za razvoj turizma u ruralnom prostoru važna je pretpostavka očuvan okoliš, kakav postoji u Zagrebačkoj županiji i jedan je od neizravnih turističkih resursa, a o tome svjedoče i brojna zaštićena područja. Zaštićena područja mogu biti i zasebne turističke atrakcije, o čemu je bilo riječi u ovome radu. Osim njih, brojne su i raznolike i ostale turističke atrakcije i resursi – znamenite građevine poput dvoraca i sakralnih građevina, manifestacije, nematerijalna kulturna baština, muzeji, ponuda sportsko-rekreacijskih aktivnosti, gastronomska i enogastronomska ponuda i slično. Pozitivno je i to što su internetske stranice lokalnih i županijske turističke zajednice, uz nekoliko izuzetaka, razmjerno dobro uređene, pregledne i pružaju mnoštvo informacija. Nadležne institucije surađuju sa seljačkim turističkim gospodarstvima te je njihova strateška uloga u razvoju turizma vidljiva upravo kroz tu suradnju u obliku financijskih potpora, savjetovanja te suradnje kroz sudjelovanje u manifestacijama. Uz to, prednost je i to što kod poduzetnika postoji motivacija i želja za daljnjim razvojem i proširivanjem.

6.2. Nedostatci

Jedan od temeljnih nedostataka jest činjenica da pojedine turističke atrakcije u trenutku pisanja ovog rada nisu turistički valorizirane te su stoga samo potencijalne turističke atrakcije. Primjer toga su ranije spomenuti dvorci Oršić i Zwilling, koji su u privatnom vlasništvu te se ne valoriziraju u turizmu. Uz to, čini se kako su u pojedinim slučajevima „zapeli“ ili su veoma spori projekti rekonstrukcije, primjerice u slučaju Zelingrada, a u drugim slučajevima takvi projekti trenutno ne postoje, premda su svakako potrebni. Kao nedostatak može se istaknuti i to što niti kod jednog seljačkog turističkog gospodarstva u ponudi ne postoji mogućnost sudjelovanja posjetitelja u radovima u polju, a korištena literatura to ističe kao jedan od tipičnih elemenata ponude takvih gospodarstava. Problem jest i to što kod pojedinih postojećih atrakcija nedostaje adekvatno održavanje, kao što je slučaj kod ranije navedenog primjera poučne staze na Martin bregu. Što se tiče marketinga, premda su internetske stranice nadležnih turističkih zajednica većinom dobro uređene, pregledne i bogate informacijama, postoje i primjeri poput stranice Turističke zajednice Grada Vrbovca, koja je prilično siromašna informacijama te

nedovoljno zorna i intuitivna za korištenje. Uz to, premda je ranije spomenuta brošura koja sadržava ponudu smještajnih kapaciteta u županiji vrlo korisna i informativna, ona je u trenutku pisanja ovog rada stara već gotovo 11 godina i ne sadržava aktualne podatke te se čini kako iz nekog razloga od tada do danas nije izrađena novija inačica takve brošure. Također se svojevrsnim nedostatkom može smatrati nedostatak smještajnih kapaciteta najviše kategorije, prvenstveno hotela, no već je spomenuto kako autor to ne smatra jednim od najvažnijih nedostataka jer smatra da je za takav zaključak potrebno dublje istraživanje.

6.3. Mogućnosti

Vjerojatno je najočitija mogućnost ili prilika za daljnji razvoj ruralnog turizma u županiji mogućnost ulaganja u neke potencijalne turističke atrakcije koje se trenutno ne valoriziraju u turizmu, ali i ulaganja u neke postojeće atrakcije, poput pojedinih dvoraca i utvrda kojima je potrebna rekonstrukcija. Postoji i mogućnost snažnijeg ulaganja u marketing kako bi se Zagrebačka županija kao turistička destinacija dodatno istaknula i postala prepoznatljivija u ukupnoj turističkoj ponudi Hrvatske, s obzirom da je ta prepoznatljivost još uvijek relativno ograničena. Isto je tako važna i prilika jačanja suradnje nadležnih institucija s poduzetnicima u ruralnom turizmu te jačanje uloge institucija u strateškom upravljanju i planiranju daljnjeg razvoja ruralnog turizma. Ističe se i prilika za dodatno povezivanje i suradnju sa susjednim turistički razvijenim županijama, a to su Karlovačka i Krapinsko-zagorska županija te Grad Zagreb. Uz sve to, s obzirom na činjenicu da postoji popriličan broj obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava u županiji koja se ne bave turističkom djelatnošću, mogućnost da se neka od njih u budućnosti uključe u turizam može se smatrati još jednom prilikom u županiji. Navedene mogućnosti mogu se smatrati specifičnima za Zagrebačku županiju, ali uz njih postoji i cijeli niz općenitih mogućnosti koje idu u korist daljnjem razvoju ruralnog turizma ove županije. Na prvom mjestu to su općeniti trendovi u turizmu, odnosno sve veća potražnja za selektivnim oblicima turizma, uključujući i ruralni turizam, te gospodarski rast emitivnih tržišta i sve veća kupovna moć turista. Uz to, u općenitom gospodarskom razvoju, ali i svakodnevnom životu ljudi, sve je veći naglasak na održivom razvoju, što također ide u prilog razvoju ruralnog turizma ove županije jer je ruralni turizam po svojoj prirodi povezan s održivim razvojem ruralnih područja. Još jedna prilika koja nije specifična samo za Zagrebačku županiju već i cijelu Hrvatsku jesu financijske potpore iz EU fondova. S obzirom da je Hrvatska članica Europske Unije, poduzetnici i institucije imaju

mogućnost izrade i prijavljivanja projekata te na taj način, ako projekti zadovolje uvjete pojedinog natječaja na koji se prijavljuju, mogu dobiti financijske potpore. Na primjer, kroz različite mjere Europska Unija subvencionira pokretanje i razvoj nepoljoprivrednih djelatnosti u ruralnim područjima, što se odnosi, među ostalim, i na turističku djelatnost u ruralnim područjima. EU daje financijske potpore i za projekte poboljšanja ruralne infrastrukture, ulaganja u obnovljive izvore energije i slično (Bartoluci i dr., 2018).

6.4. Prijetnje

Općenite prijetnje s kojima se suočavaju i ostale turističke destinacije vrijede i za Zagrebačku županiju, a to mogu biti primjerice eventualne gospodarske krize ili globalne pandemije, poput nedavne pandemije bolesti COVID-19 i prateće krize, ili eventualna politička nestabilnost i slične prijetnje koje općenito negativno utječu na turizam. U takve se prijetnje mogu svrstati još i brži razvoj konkurencije te eventualne promjene trendova turističke potražnje i slično. Mogu se istaknuti i dvije prijetnje koje se konkretnije odnose na promatranu županiju. Prva je prijetnja relativno slaba prepoznatljivost Zagrebačke županije kao turističke destinacije u kontekstu cijele države. Jasno je da u Hrvatskoj prednjači maritimni turizam i da je zasigurno velika prepreka za kontinentalne županije natjecati se s primorskim županijama, stoga je upravo to i moguća prijetnja te će biti potrebni dodatni naponi kako bi se neka kontinentalna županija, u ovom slučaju Zagrebačka, mogla u takvom okruženju istaknuti kao prepoznatljiva turistička destinacija. Druga prijetnja, koju je bilo moguće prepoznati prilikom intervjuiranja, jest postojanje određene doze nepovjerljivosti poduzetnika prema nadležnim institucijama. Kao što je već navedeno, premda većina ispitanika ističe razne načine na koje su ostvarili suradnju s nadležnim institucijama, bilo je jasno da još uvijek nemaju previše povjerenja prema institucijama, stoga to može biti eventualna prijetnja daljnjem razvoju ruralnog turizma ako se ne bude dovoljno ulagalo u daljnji razvoj tog odnosa.

Tab. 4. SWOT analiza ruralnog turizma Zagrebačke županije

PREDNOSTI	NEDOSTATCI
<ul style="list-style-type: none"> • Geografski i prometni položaj • Susjedne turistički razvijene županije • Očuvan okoliš i brojna zaštićena područja • Široka i raznolika turistička ponuda • Uključenost nadležnih institucija i suradnja s poduzetnicima • Motivacija poduzetnika za daljnji razvoj i proširenje turističke djelatnosti • Internetske stranice relevantnih turističkih zajednica većinom su pregledne i informativne • Jedna od turistički najrazvijenijih kontinentalnih županija 	<ul style="list-style-type: none"> • Pojedine atrakcije nisu valorizirane u turizmu • Spori projekti rekonstrukcije pojedinih atrakcija • Neadekvatno održavanje pojedinih atrakcija • Nepotpuna ponuda seljačkih turističkih gospodarstava • Pojedine internetske stranice lošije uređene i siromašne informacijama • Nedostatak novije turističke brošure sa smještajnim kapacitetima • Nema hotela najviše kategorije
MOGUĆNOSTI	PRIJETNJE
<ul style="list-style-type: none"> • Valoriziranje postojećih potencijalnih turističkih atrakcija • Dodatno ulaganje u marketing i povećanje prepoznatljivosti županije kao turističke destinacije • Suradnja sa susjednim turistički razvijenim županijama • Opći trendovi u turizmu – rast potražnje za selektivnim oblicima turizma, gospodarski rast i sve veća kupovna moć turista • Korištenje financijskih potpora iz EU fondova 	<ul style="list-style-type: none"> • Eventualne gospodarske krize, pandemije ili političke promjene i nestabilnost • Brži razvoj konkurencije • Promjena trendova turističke potražnje • Slabija prepoznatljivost županije kao turističke destinacije u kontekstu cijele Hrvatske • Poduzetnici još uvijek skeptični prema suradnji i odnosu s nadležnim institucijama

7. ZAKLJUČAK

Zagrebačka županija danas uspješno razvija ruralni turizam te je općenito među turistički razvijenijim kontinentalnim županijama Hrvatske. Zahvaljujući povoljnom geografskom i prometnom položaju, očuvanom okolišu s brojnim zaštićenim područjima te prilično bogatoj i raznovrsnoj turističkoj ponudi ova županija ima velik turistički potencijal. Nadležne institucije preuzimaju potrebnu ulogu strateškog planiranja i usmjeravanja razvoja turizma putem marketinga te savjetovanja i ostalih oblika suradnje s poduzetnicima u ruralnom turizmu, a poduzetnici imaju namjere i motivaciju za daljnje širenje svoje turističke djelatnosti.

Samim time, prva hipoteza ovog rada u većoj mjeri pokazala se netočnom. Analiza statističkih podataka o ostvarenim rezultatima turizma pokazala je da je među 13 kontinentalnih županija, izuzev Grada Zagreba, Zagrebačka županija treća po turističkoj razvijenosti. Druga hipoteza, pretpostavka postojanja potencijala za razvoj ruralnog turizma u županiji, pokazala se ispravnom. Iako Zagrebačka županija već jest turistički razvijena te usprkos nekim prepoznatim nedostacima i prijetnjama, prepoznat je potencijal za daljnji razvoj ruralnog turizma u županiji. Kako bi se potaknuo daljnji razvoj potrebna su dodatna financijska ulaganja, ali i trud nadležnih institucija. U županiji postoje potencijalne turističke atrakcije koje zahtijevaju financijska ulaganja kako bi se mogle turistički valorizirati, ali i neke realne turističke atrakcije kod kojih su potrebna ulaganja u rekonstrukciju ili održavanje. Uz to, dodatni marketinški naponi mogu povećati prepoznatljivost ove županije kao turističke destinacije, a razvoj suradnje i pozitivnog odnosa između nadležnih institucija i poduzetnika može osigurati daljnji razvoj ruralnog turizma u pozitivnom smjeru te možda dodatno potaknuti uključivanje u turističku djelatnost neke od mnogih poljoprivrednih gospodarstava u županiji.

LITERATURA:

- Babojelić, K., 2019: *Geoprometna analiza autobusnih linija Zagrebačke županije*, Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Fakultet prometnih znanosti.
- Bartoluci, M., Hendija, Z., Petračić, M., 2015: Mogućnosti održivog razvoja ruralnog turizma u kontinentalnoj Hrvatskoj, *Acta turistica* 27 (2), 191-219.
- Bartoluci, M., Hendija, Z., Petračić, M., 2016: Pretpostavke održivog razvoja ruralnog turizma u kontinentalnoj Hrvatskoj, *Acta Economica Et Turistica* 1 (2), 141-158.
- Bartoluci, M., Starešinić, Z., Franić, D.M., Bartoluci, F., 2018: Sredstva EU fondova u funkciji razvoja ruralnog turizma u Hrvatskoj, *Acta Economica Et Turistica* 4 (1), 63-78.
- Caput-Jogunica, R., Glaser, T., 2020: Sportske i rekreacijske aktivnosti u ruralnom turizmu Zagrebačke županije, *Agroeconomica Croatica* 10 (1), 130-135.
- Demonja, D., 2014: The Overview and Analysis of the State of Rural Tourism in Croatia, *Sociologija i prostor* 52 (1 (198)), 69-90.
- Franić, R., Cunj, L., 2007: Društveno-gospodarski preduvjeti razvitka agroturizma u Zagrebačkoj županiji, *Agronomski glasnik* 69 (5), 381-400.
- Grgić, I., Zrakić, M., Cerjak, M., 2011: Agroturistička ponuda Zagrebačke županije: ograničenja i mogućnosti, *Agronomski glasnik* 73 (1-2), 41-58.
- Hajdinjak, K., 2017: *Ruralni turizam u funkciji ruralnog razvoja*, Split: Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet.
- Krajnović, A., Čičin-Šain, D., Predovan, M., 2011: Strateško upravljanje razvojem ruralnog turizma – problemi i smjernice, *Oeconomica Jadertina* 1 (1), 30-45.
- Lukić, A., 2002: Turizam na seljačkim gospodarstvima u Hrvatskoj, *Dela* 17, 214-229.
- Petračić, M., 2018: *Poduzetnički projekti u održivom razvoju ruralnog turizma*, Opatija: Sveučilište u Rijeci, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu.
- Rajko, M., 2013: Institucionalni model razvoja ruralnog turizma na primjeru Središnje Istre, *Oeconomica Jadertina* 3 (2), 50-62.
- Ružić, P., 2012: Analiza posebnosti i percepcije ruralnog turizma Istre, *Ekonomska misao i praksa* 21 (1), 217-237.
- Vrančić, M., 2010: *Ruralni turizam kao čimbenik revitalizacije Zagrebačke županije*, Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Prirodoslovno-matematički fakultet.

IZVORI:

Državni zavod za statistiku, 2021: *Popis poljoprivrede 2020*.

Državni zavod za statistiku, 2022: *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2021. – Prvi rezultati*

Državni zavod za statistiku, 2023: *Županije, površina, stanovništvo, gradovi, općine i naselja, Popis 2021*.

Državni zavod za statistiku, 2024a: *Zaposleni prema područjima djelatnosti, starosti i spolu po gradovima/općinama, Popis 2021*.

Državni zavod za statistiku, 2024b: *Dolasci i noćenja turista u 2023*.
<https://podaci.dzs.hr/2023/hr/58169> (pristup 16. 8. 2024.)

Državni zavod za statistiku, 2024c: *Dolasci i noćenja turista u komercijalnim smještajnim objektima*
<https://web.dzs.hr/> (pristup 18. 8. 2024.)

Google Maps, 2024.
<https://www.google.com/maps> (pristup 16. 9. 2024.)

Grad Jastrebarsko, 2024.
<https://www.jastrebarsko.hr/> (pristup 15. 7. 2024.)

Hrvatska turistička zajednica, 2024.
<https://croatia.hr/> (pristup 22. 7. 2024.)

Institut za arheologiju, 2024.
[https://www.iarh.hr/hr/repozitorij/terenska-istrazivanja-instituta/prozorje-\(martin-breg\)-crkva-sv-martina/](https://www.iarh.hr/hr/repozitorij/terenska-istrazivanja-instituta/prozorje-(martin-breg)-crkva-sv-martina/) (pristup 20. 7. 2024.)

Javna ustanova „Park prirode Žumberak – Samoborsko gorje“, 2024.
<https://www.pp-zumberak-samoborsko-gorje.hr/> (pristup 28. 6. 2024.)

Javna ustanova Park prirode Medvednica, 2024.
<https://www.pp-medvednica.hr/> (pristup 4. 7. 2024.)

Javna ustanova Zeleni prsten Zagrebačke županije, 2024.
<https://zeleni-prsten.hr/portal/> (pristup 28. 6. 2024.)

Muzej Sveti Ivan Zelina, 2024.

<https://www.muzej-zelina.hr/> (pristup 4. 7. 2024.)

Općina Farkaševac, 2024.

<https://opcina-farkasevac.hr/> (pristup 12. 7. 2024.)

Proleksis enciklopedija, s.v. „Zagrebačka županija“

<https://proleksis.lzmk.hr/58712/> (pristup 21. 6. 2024.)

Turistička zajednica Grada Dugog Sela, 2024.

<https://tzds.hr/> (pristup 14. 7. 2024.)

Turistička zajednica Grada Ivanić-Grada, 2024.

<https://www.tzig.hr/> (pristup 16. 7. 2024.)

Turistička zajednica Grada Jastrebarskog, 2024.

<https://www.tzgj.hr/> (pristup 19. 7. 2024.)

Turistička zajednica Grada Samobora, 2024.

<https://www.samobor.hr/> (pristup 8. 7. 2024.)

Turistička zajednica Grada Sveta Nedelja, 2024.

<https://www.svetanedelja.hr/> (pristup 12. 7. 2024.)

Turistička zajednica Grada Svetog Ivana Zeline, 2024.

<https://www.visitzelina.hr/> (pristup 14. 7. 2024.)

Turistička zajednica Grada Velike Gorice, 2024.

<http://www.tzvg.hr/> (pristup 16. 7. 2024.)

Turistička zajednica Grada Vrbovca, 2024.

<https://tz-vrbovec.hr/> (pristup 16. 7. 2024.)

Turistička zajednica Grada Zaprešića, 2024.

<https://www.visitzapresic.hr/> (pristup 15. 7. 2024.)

Turistička zajednica Zagrebačke županije, 2024.

<https://visitzagrebcounty.hr/> (pristup 8. 7. 2024.)

Zagrebačka županija, 2024.

<https://www.zagrebacka-zupanija.hr/zupanija/#povijest> (pristup 21. 6. 2024.)

PRILOZI:

Popis slika:

Sl. 1. Gradovi i općine Zagrebačke županije.....	6
Sl. 2. Ribnjaci u posebnom rezervatu Crna mlaka.....	11
Sl. 3. Ruševine Zelingrada.....	14
Sl. 4. Prvi putokaz za poučnu stazu na Martin bregu, gotovo neuočljiv u visokoj travi.....	18
Sl. 5. Drugi putokaz za poučnu stazu, vjerojatno oštećen prilikom izvlačenja drva.....	19
Sl. 6. Mauzolej obitelji Jelačić u Novim dvorima.....	31
Sl. 7. Crkva svetog Martina na Martin bregu.....	33
Sl. 8. Izletište i seljačka turistička gospodarstva u Zagrebačkoj županiji.....	42

Popis tablica:

Tab. 1. Odabrane manifestacije i mjesta u kojima se održavaju, razvrstane po mjesecima.....	27
Tab. 2. Ostvareni turistički dolasci i noćenja u 13 kontinentalnih županija u 2023. godini.....	46
Tab. 3. Broj ostvarenih turističkih dolazaka i noćenja u Zagrebačkoj županiji od 2019. do 2023. godine.....	47
Tab. 4. SWOT analiza ruralnog turizma Zagrebačke županije.....	51

Osnovna škola

**PRIPREMA ZA IZVOĐENJE NASTAVNOG SATA IZ
GEOGRAFIJEⁱ**

Ime i prezime učitelja/nastavnika: Matija Antolković

Datum izvođenja nastavnog sata: 30. 9. 2024.

Naziv nastavnog sata	Turizam u Hrvatskoj	
Razred	6. razred osnovne škole	
Tip sata	obrađa	
1. Odgojno-obrazovni ishodi nastavnoga predmeta - GEOGRAFIJA GEO OŠ C.B.6.2. Učenik analizira podatke o gospodarskoj razvijenosti i procjenjuje stupanj razvijenosti države te objašnjava važnost usklađivanja gospodarskoga napretka i održivoga razvoja Hrvatske	Ishodi učenja	Zadaci kojima ću provjeriti ishode učenja u završnom dijelu sata
	-učenik analizira statističke podatke o udjelu turizma u gospodarstvu Hrvatske -učenik navodi prirodne i društvene pretpostavke za razvoj turizma -učenik objašnjava utjecaj geografskog položaja na razvoj turizma na primjeru Hrvatske -učenik opisuje ulogu turizma u održivom razvoju ruralnog prostora	1. Objasni važnost turizma za hrvatsko gospodarstvo. 2. Objasni što su prirodne i društvene pretpostavke za razvoj turizma i navedi po jedan primjer za svaku. 3. Objasni prednost geografskog položaja Hrvatske za razvoj turizma. 4. Opiši ulogu turizma u održivom razvoju ruralnog prostora.
2. Povezanost s očekivanjima MPT učiti kako učiti	uku A.3.1. 1.Upravljanje informacijama Učenik samostalno traži nove informacije iz različitih izvora, transformira ih u novo znanje i uspješno primjenjuje pri rješavanju problema. uku A.3.4. 4. Kritičko mišljenje Učenik kritički promišlja i vrednuje ideje uz podršku učitelja. uku C.3.1. 1. Vrijednost učenja Učenik može objasniti vrijednost učenja za svoj život.	
3. Povezanost s očekivanjima MPT osobni i socijalni razvoj	osr A.3.3. Razvija osobne potencijale.	
4. Povezanost s očekivanjima MPT IKT	ikt A.3.2. Učenik se samostalno koristi raznim uređajima i programima. ikt C.3.2. Učenik samostalno i djelotvorno provodi jednostavno pretraživanje, a uz učiteljevu pomoć složeno pretraživanje informacija u digitalnome okružju. ikt C.3.3. Učenik samostalno ili uz manju pomoć učitelja procjenjuje i odabire potrebne među pronađenim informacijama.	
5. Povezanost s očekivanjima drugih MPT-a i/ili odgojno-obrazovnim ishodima drugih nastavnih predmeta	Povezanost s nastavnim predmetom Povijest: kulturno-povijesna baština kao društvena pretpostavka za razvoj turizma. Povezanost s nastavnim predmetom Matematika: računanje postotka. MPT Održivi razvoj odr A.3.4. Objašnjava povezanost ekonomskih aktivnosti sa stanjem u okolišu i društvu. odr C.3.2. Navodi primjere utjecaja ekonomije na dobrobit.	

Tijek nastavnog sata		
Etape sata	Cilj etape	Aktivnosti učenika ⁱⁱ
Uvod	<p>provjera predznanja</p> <p>poticanje znatiželje</p> <p>najava cilja nastavnog sata</p>	<p>Učenici opisuju sektore gospodarskih djelatnosti i navode djelatnosti tercijarnog sektora. Učenici čitaju tekst u udžbeniku na stranici 137 i odgovaraju na pitanje: Zašto je turizam važan za Hrvatsku? Sudjelujete li vi u turističkim aktivnostima? Nakon toga učenici u bilježnice zapisuju naslov nastavne jedinice.</p>
Glavni dio sata	<p>Razvijati vještine usmenog izražavanja, interpretiranja grafičkih prikaza.</p> <p>Razvijati vještine interpretiranja statističkih podataka.</p> <p>Naučiti temeljne pojmove (prirodne i društvene pretpostavke za razvoj turizma), razvijati vještine usmenog izražavanja i čitanja teksta.</p> <p>Razvijati vještine interpretiranja grafičkih prikaza, interpretiranja sadržaja na geografskim kartama, čitanja teksta, usmenog izražavanja.</p> <p>Razvijati vještinu usmenog izražavanja.</p>	<p>Učenici analiziraju dijagram o udjelu sektora djelatnosti u Hrvatskom BDP-u i udjela zaposlenih po sektorima djelatnosti na stranici 137 u udžbeniku te opisuju važnost tercijarnog sektora u hrvatskom gospodarstvu. Koriste predznanje kako bi odredili što nam takav dijagram govori o razvijenosti države te svrstavaju Hrvatsku u skupinu razvijenih država. U svoje bilježnice skiciraju dijagram o udjelima sektora gospodarstva u BDP-u Hrvatske. Kako bi zornije prikazali te podatke, učenici s učiteljem na temelju dijagrama o udjelu zaposlenih računaju koliko bi učenika njihovog razreda bilo zaposleno u pojedinim sektorima.</p> <p>Učenici uz pomoć učitelja na internetskoj stranici Državnog zavoda za statistiku pronalaze podatke o strukturi zaposlenih po sektorima djelatnosti te računaju udio zaposlenih u turizmu i na prethodno izrađenoj skici dijagrama o strukturi zaposlenih po sektorima označavaju udio zaposlenih u turizmu.</p> <p>U sljedećoj aktivnosti učenici čitaju tekst na 138. stranici u udžbeniku o udjelu turizma u hrvatskom gospodarstvu te prirodnim i društvenim pretpostavkama za razvoj turizma, zatim navode njima poznate primjere prirodnih i društvenih pretpostavki za razvoj maritimnog turizma i za razvoj seoskog turizma te na svojim skicama dijagrama o udjelima sektora gospodarstva u BDP-u Hrvatske označavaju udio turizma.</p> <p>Učenici analiziraju dijagram na stranici 139 u udžbeniku, zatim u svojim atlasima pronalaze kartu Europe i opisuju prednost geografskog položaja Hrvatske u usporedbi s ostalim turističkim destinacijama poput Grčke, Turske ili Španjolske, a u odnosu na države iz kojih dolazi najveći broj stranih turista u Hrvatsku. Uz to, uz pomoć teksta na istoj stranici u udžbeniku i geografske karte pronalaze i pokazuju područja u Hrvatskoj u koja dolazi najviše turista te navode prirodne pretpostavke koje su zajedničke tim područjima.</p> <p>U posljednjoj aktivnosti učenici na primjeru Zagrebačke županije (svog zavičaja) prepoznaju prirodne i društvene pretpostavke za razvoj seoskog turizma, zatim na temelju predznanja o održivom razvoju i uz pomoć učitelja opisuju ulogu turizma u održivom razvoju ruralnog prostora.</p>
Završni dio sata	<p>primijeniti naučeno</p> <p>formativno vrednovati</p>	<p>Učenici na kraju sata provjeravaju naučeno uz pomoć sljedećih zadataka: Objasni važnost turizma za hrvatsko gospodarstvo; Objasni što su prirodne i društvene pretpostavke za razvoj turizma i navedi po jedan primjer za svaku; Objasni prednost geografskog položaja Hrvatske za razvoj turizma; Opiši ulogu turizma u održivom razvoju ruralnog prostora.</p> <p>Učitelj na kraju sata daje povratnu informaciju učenicima o njihovom radu tijekom sata i formativno ih vrednuje.</p>

Plan školske ploče

Turizam u Hrvatskoj

- tercijarni sektor – najvažniji u hrvatskom gospodarstvu
- turizam – najvažnija djelatnost u hrvatskom gospodarstvu
- prirodne pretpostavke – očuvan okoliš, ugodna klima, geografski položaj
- društvene pretpostavke – kulturno-povijesna baština, prometna povezanost, smještajni kapaciteti i ostala turistička infrastruktura
- uloga turizma u održivom razvoju ruralnog prostora – potiče raznolikost gospodarstva, dodatno potiče očuvanje okoliša

Nastavne metode i oblici rada

Metoda usmenog izlaganja, metoda razgovora, metoda rada na tekstu, izravna grafička metoda, samostalni rad

Nastavna sredstva i pomagala

Računalo, projektor, ploča, školski atlas, udžbenik, bilježnica

Popis literature i izvora za učitelja/nastavnika

Antolković, M., 2024: Ruralni turizam na području Zagrebačke županije, Zagreb: Sveučilište u Zagrebu Prirodoslovno-matematički fakultet.

Kurikulum za nastavni predmet Geografije za osnovne škole i gimnazije u Republici Hrvatskoj:

https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_145.html

Kurikulumi međupredmetnih tema:

https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_154.html

https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_153.html

https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_150.html

https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_152.html

Popis priloga